

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΔΙΕΘΝΕΪΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ”

“Η άνοδος της ακροδεξιάς στη Γαλλική Δημοκρατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και τη Δημοκρατία της Αυστρίας: Μία συγκριτική πολιτική ανάλυση θεσμών, κομμάτων και στρατηγικών”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μπατή Αλεξάνδρα Εμμέλεια

Αθήνα, 2025

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

Κοππά Μαρία-Ελένη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπουσα)

Λάβδας Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ευαγγελόπουλος Γεώργιος, Καθηγητής Παντείου
Πανεπιστημίου

Copyright ©Μπατή Αλεξάνδρα Εμμέλεια, 2025. All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Δήλωση μη Λογοκλοπής και Ανάληψης Προσωπικής Ευθύνης

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας πτυχιακής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη, ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στη διπλωματική μου εργασία, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει, διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Μπατζή Αλεξάνδρα
Εμμέλεια

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
Μέρος Α: Θεωρητικό πλαίσιο	
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογική προσέγγιση της ακροδεξιάς	7
Κεφάλαιο 2: Ιστορική αναδρομή και εξέλιξη του μεταπολεμικού φαινομένου.....	12
Κεφάλαιο 3: Παράγοντες ενίσχυσης του ακροδεξιού φαινομένου	14
Κεφάλαιο 4: Ποιοι ψηφίζουν τα ακροδεξιά κόμματα;	20
Μέρος Β: Μελέτες περίπτωσης	
Το ακροδεξιό φαινόμενο	23
Κεφάλαιο 5: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας	24
Κομματικός ανταγωνισμός & επιρροή των ΜΜΕ	29
Κεφάλαιο 6: Γαλλική Δημοκρατία	32
Κομματικός ανταγωνισμός & ΜΜΕ	35
Κεφάλαιο 7: Δημοκρατία της Αυστρίας.....	36
Κομματικός ανταγωνισμός & ΜΜΕ	39
Κεφάλαιο 8: Συγκριτική πολιτική ανάλυση των τριών χωρών	41
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	47

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την πορεία, τα χαρακτηριστικά και τη δυναμική της ακροδεξιάς στη Γαλλική δημοκρατία, στην Ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γερμανίας και τη Δημοκρατία της Αυστρίας από την μεταπολεμική περίοδο έως σήμερα. Στόχος της εργασίας είναι η ανάλυση των ιστορικών, πολιτικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που συνέβαλαν στη διαμόρφωση και ενίσχυση του ακροδεξιού χώρου, καθώς και η αποτίμηση των διαφορών και ομοιοτήτων που παρατηρούνται στις τρεις χώρες. Η εργασία ξεκινά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό της ακροδεξιάς και την αποσαφήνιση βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται στη σχετική βιβλιογραφία. Στη συνέχεια, αναλύεται η μεταπολεμική εξέλιξη της ακροδεξιάς σε κάθε χώρα, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ιστορικές μνήμες, το θεσμικό πλαίσιο και τις πολιτικές κουλτούρες που επηρέασαν την ανάπτυξή της. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σταδιακή μετάβαση από περιθωριακές μορφές πολιτικής έκφρασης σε περισσότερο θεσμοποιημένα και εκλογικά ανταγωνιστικά κόμματα. Παράλληλα, διερευνώνται τα αίτια της ανόδου της ακροδεξιάς, όπως οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, η μετανάστευση, η κρίση πολιτικής αντιπροσώπευσης, καθώς και ο ρόλος του κομματικού ανταγωνισμού και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η συγκριτική προσέγγιση αναδεικνύει τόσο κοινές τάσεις όσο και εθνικές ιδιαιτερότητες, συμβάλλοντας σε μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του φαινομένου της ακροδεξιάς στη σύγχρονη Ευρώπη.

Λέξεις κλειδιά : ακροδεξιά, Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την επάνοδο του Τραμπ στην εξουσία, η διεθνής πολιτική χαρακτηρίζεται από έντονη αμφισβήτηση των διεθνών θεσμών και συμμαχιών με χαρακτηριστικό παράδειγμα την άσκηση κριτικής στο ΝΑΤΟ για τις "ανεπαρκείς" αμυντικές δαπάνες των Ευρωπαίων συμμάχων, την επικέντρωση στο εσωτερικό το οποίο αποδυναμώνει την παραδοσιακή αντίληψη για τις ΗΠΑ ως παγκόσμιας υπερδύναμης, αλλά και την προώθηση προστατευτικών μέτρων στον οικονομικό τομέα, μέσω της επιβολής δασμών. Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων, η επιστροφή του Αμερικανού προέδρου, υπό τη ρεαλιστική θεωρία, σηματοδοτεί την αναθέρμανση της αντίληψης της λογικής της ισχύος ως μέσο επίτευξης των επί μέρους στόχων, με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στην στρατιωτική υπεροχή και στις διμερείς συναλλαγές. Ως εκ τούτου, η στροφή προς τον εθνικό απομονωτισμό και τον οικονομικό προστατευτισμό αντανακλάται και στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου παρατηρείται άνοδος των ακροδεξιών κομμάτων και εθνικιστικών κινημάτων. Τα κόμματα αυτά αξιοποίησαν και καλλιέργησαν περαιτέρω την ανασφάλεια των πολιτών, η οποία πυροδοτήθηκε από ένα σύνολο παραγόντων, όπως η αύξηση των μεταναστευτικών ροών, η δυσσαρέσκεια απέναντι στις υπερεθνικές δομές και η επιτάχυνση των οικονομικών ανισοτήτων, προωθώντας τον λόγο υπέρ της εθνικής κυριαρχίας και κατά της παγκοσμιοποίησης. Σε αυτό το πλαίσιο, τόσο το ακροδεξιό γαλλικό κόμμα, όσο και το γερμανικό αλλά και το αυστριακό, τα οποία αποτελούν αντικείμενο ενδελεχούς έρευνας της παρούσας εργασίας, εξελίχθηκαν σε βασικούς αποδέκτες της άρνησης του συναινετικού μοντέλου δημοκρατίας αλλά και της αντισυστημικότητας καλλιεργώντας συναισθήματα μίσους, ανασφάλειας και αμφισβήτησης στο ευρύ κοινό.

Σχετικά με την μεθοδολογία, χρησιμοποιείται η βιβλιογραφική αναζήτηση, εστιάζοντας σε αντίστοιχα συγγράμματα που πραγματεύονται ζητήματα που αφορούν την φαινόμενο της ακροδεξιάς και την εξέλιξή του στις χώρες που αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης της παρούσας εργασίας. Επιπλέον, χρησιμοποιούνται σχετικές μελέτες από το διαδίκτυο για την συλλογή περαιτέρω πληροφοριών συμβάλλοντας στην εκπόνηση της επικείμενης διατριβής.

Μέρος Α: Θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1: Εννοιολογική προσέγγιση της ακροδεξιάς

Ένας από τους βασικούς και έμπειρους αναλυτές της ακροδεξιάς, ο Paul Hainsworth, την χαρακτηρίζει ως μία "πολύπλοκη αλχημεία". Με τη χρήση αυτού του όρου αναδεικνύεται η συνθετότητα του φαινομένου, το οποίο παρουσιάζεται ως ένα μείγμα, αποτελούμενο από διαφορετικά, ετερόκλητα και αντιθετικά μεταξύ τους στοιχεία. Σε σχέση με την πολυπλοκότητα την οποία αναφέρει ο Hainsworth στον χαρακτηρισμό του για την ακροδεξιά, ουσιαστικά δίνεται έμφαση στον πολύπλοκο και ανορθόδοξο τρόπο που τα διάφορα στοιχεία της οργανώνονται σε έναν ιδεολογικό και προγραμματικό κορμό. Αυτή η συνάρθρωση των ιδεολογικών και πολιτικών της στοιχείων δημιουργεί έναν περίπλοκο και αντιφατικό λόγο. Αυτό το χαρακτηριστικό αποτελεί ένα πυρηνικό και διαρκές στοιχείο της το οποίο εντοπίζεται σε όλα ανεξαιρέτως τα ακροδεξιά κόμματα της μεταπολεμικής Ευρώπης. (Γεωργιάδου, 2008, σ.31)

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο ιδεολογικοπολιτικός κορμός της ακροδεξιάς ενσωματώνει ανομοιογενή και μεταβαλλόμενα στοιχεία. Για παράδειγμα, άλλοτε είναι υπέρ της ελεύθερης αγοράς και άλλοτε υπέρ του κοινωνικού κράτους. (Hainsworth, 2004, σ.11) Αυτή η αντιφατική υιοθέτηση πολιτικών ιδεών και προγραμμάτων καθιστά δύσκολη την εύρεση ενός επιστημονικού ορισμού του φαινομένου της ακροδεξιάς, ωστόσο στην παρούσα μελέτη επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου όπως αυτή διαρθρώνεται με την πάροδο του χρόνου στα διαφορετικά πολιτικά κόμματα που εξετάζονται παρακάτω.

Ένα από τα βασικά στοιχεία για τον προσδιορισμό του ακροδεξιού φαινομένου αποτελεί η σχέση του με τα υπόλοιπα κόμματα. Τα χαρακτηριστικά του κομματικού ανταγωνισμού δηλαδή καθορίζουν το εύρος τοποθέτησής τους στον ιδεολογικοπολιτικό άξονα αριστεράς – δεξιάς αλλά και τον τρόπο που προσλαμβάνονται από το εκλογικό σώμα. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο βαθμός του δεξιόστροφου προσανατολισμού της ακροδεξιάς εξαρτάται από την απόσταση που αναπτύσσουν τα υπόλοιπα κόμματα μεταξύ τους. Αν δηλαδή η απόσταση που αναπτύσσεται μεταξύ των κομμάτων σε θέματα

ιδεολογικοπολιτικού ενδιαφέροντος είναι μεγάλη, το οποίο υποδεικνύει την ύπαρξη ενός πολωμένου κομματικού ανταγωνισμού, καθίστανται έκδηλη η διάκριση αριστεράς-δεξιάς καθώς και η ιδεολογικοπολιτική τοποθέτησή της. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή παρατηρείται ιδεολογική σύγκλιση μεταξύ των κομμάτων, η οποία ωθεί κατά κανόνα τα κόμματα στην υιοθέτηση πιο κεντρώων πολιτικών, η ιδεολογικοπολιτική τους ταυτότητα τείνει να παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες. Ακολούθως, η ακροδεξιά διακρίνεται από τα υπόλοιπα κόμματα χωρίς να παρουσιάζεται ως ακραία. Αυτό συμβαίνει καθώς ένα κομμάτι του εκλογικού σώματος αντιμετωπίζει αρνητικά αυτήν την ιδεολογικοπολιτική σύγκλιση των υπόλοιπων κομμάτων, με αποτέλεσμα την “νομιμοποίηση” των ιδεολογικοπολιτικών της προταγμάτων, παρά την προφανή σύνδεσή της με τις ακρότητες των καθεστώτων της δεκαετίας του 1930.(Γεωργιάδου,2008, σ.38)

Υπό αυτό το πρίσμα, η ακροδεξιά αντιμετωπίζεται ως πηγή αντίδρασης απέναντι στην αυξανόμενη κομματική σύγκλιση η οποία εναντιώνεται στο υφιστάμενο κοινωνικοπολιτικό σύστημα, με αποτέλεσμα να θεωρείται αντισυστημική. Η έννοια της αντισυστημικότητας αναφέρεται στη ρήξη της άκρας δεξιάς με τις ιστορικές συμφωνίες για διαρκή συμβιβασμό των πλειοψηφιών και των μειοψηφιών. Συνεπώς, η ακροδεξιά λειτουργεί ως πόλος έλξης για τους εκλογείς οι οποίοι είναι αντίθετοι με την υπάρχουσα ιδεολογικοπολιτική σύγκλιση των κομμάτων αλλά και για τους διαμαρτυρόμενους ψηφοφόρους από όλους τους ιδεολογικο-πολιτικούς χώρους, καθώς χρησιμοποιώντας λαϊκιστική ατζέντα και ρητορική παρουσιάζεται ως η “άλλη εναλλακτική” απέναντι στις κοινές προτάσεις που κατατίθενται από τα υπόλοιπα κόμματα. Έτσι, κατορθώνει να προσαρμόζει στο δυναμικό της, εκλογείς από διαφορετικούς πολιτικούς χώρους, οι οποίοι διαμαρτύρονται και απογοητεύονται από την εκάστοτε κατεστημένη πολιτική τάξη ,διαμορφώνοντας έναν αντιφατικό πολιτικό λόγο καθώς και πολιτικό πρόγραμμα.(Γεωργιάδου, 2008, σ.39)

Στην πραγματικότητα, η ακροδεξιά μπορεί να ελίσσει, προσαρμόζοντας το πολιτικό της πρόγραμμα κάθε φορά με τέτοιο τρόπο ώστε να απορροφά το σύνολο των απογοητευμένων ψηφοφόρων του πολιτικού συστήματος, υιοθετώντας αντιφατικές πολιτικές ιδέες στο εσωτερικό της. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της αμφισημίας του ακροδεξιού φαινομένου αποτελεί η τυπική και επιφανειακή

κοινοβουλευτική παρουσία της στην πολιτική σκηνή, την στιγμή που η ίδια αμφισβητεί και υπονομεύει τις αρχές και τις λειτουργίες που διέπουν το κοινοβουλευτικό σύστημα της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Μπορεί, δηλαδή, να συμμετέχει στην κοινοβουλευτική διαδικασία τόσο για την διασφάλιση της νόμιμης παρουσίας της στην πολιτική σκηνή, όσο και για την διεκδίκηση των ψήφων του εκλογικού σώματος, αλλά επι της ουσίας το περιεχόμενο του πολιτικού της προγράμματος αντιστρατεύεται την αρχή της αντιπροσώπευσης, υποστηρίζοντας αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. (Γεωργιάδου, 2008, σ.44)

Παρά το γεγονός ότι φαλκιδεύει τους θεσμούς και τις λειτουργίες του κοινοβουλευτικού συστήματος και της αρχής της αντιπροσώπευσης, επικαλείται τον λαό ως ανώτατη πηγή κυριαρχίας, δίνοντας έμφαση σε δημοψηφισματικές διαδικασίες, με τέτοιο τρόπο ώστε η άμεση έκφραση της θέλησης του λαού να ευθυγραμμίζεται με αυτήν του ηγέτη, ο οποίος κατέχει κεντρικό ρόλο στην οργάνωση και τη δομή στο εσωτερικό του κόμματος. Σε αντίθεση με την αυστηρά δομημένη και ιεραρχημένη κορυφή στην οποία ο ηγέτης λειτουργεί και ως καθοδηγητής, η κομματική βάση είναι χαλαρά οργανωμένη.

Ένα ακόμα βασικό στοιχείο στην προσέγγιση του φαινομένου αλλά και στον διαχωρισμό του από τα υπόλοιπα κόμματα αποτελεί η αντίληψη περί ισότητας. Αρχικά, η ακροδεξιά, εμφανώς επηρεασμένη από την νέα δεξιά, υποστηρίζει την εφαρμογή της ισότητας μεταξύ των λαών, των εθνών και των πολιτισμών, θεωρώντας αδύνατη την αντίστοιχη εφαρμογή της μεταξύ των ατόμων. Με βάση αυτήν την αντίληψη, τα έθνη-κράτη αποτελούν τις μόνες οντότητες που προσφέρουν στα άτομα ασφάλεια σε αντίθεση με τα ίδια τα άτομα που δεν αναγνωρίζονται ως αυτόνομες οντότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, η καθολική ισότητα αντιμετωπίζεται αρνητικά καθώς όπως έχει υποστηριχθεί από τον Alain de Benoist, ιδρυτή της νέας δεξιάς, η καθολική ισότητα "καταστρέφει την πολυμορφία του κόσμου" και επιβάλλει τον "εξισωτισμό" και την ομοιομορφία με αποτέλεσμα "την κρίση" του ανθρώπου και την "κρίση της δημοκρατίας". Συνεπώς, η μεταπολεμική ακροδεξιά υπονομεύει την καθολική εφαρμογή της ισότητας, τονίζοντας παράλληλα την σημασία της εθνικο-πολιτισμικής διαφοράς. Αυτή η αντίληψη της "διαφορικής ισότητας", την οποία υπερασπίζεται τόσο η νέα δεξιά όσο και η ακροδεξιά, τονίζει την διαφορά, αναγνωρίζοντας τη σημασία της έννοιας

της ισότητας μόνο εντός εθνοτικού και πολιτισμικού πλαισίου.(Γεωργιάδου, 2008, σ.55)

Κρίσιμη έννοια για την πλήρη κατανόηση της αντίληψης της ακροδεξιάς για την ισότητα αποτελεί η έννοια της ταυτότητας. Η διατήρηση μιας ενιαίας πολιτισμικής ταυτότητας απαλλαγμένης από την ύπαρξη διαφορετικών φυλετικών και πολιτισμικών ομάδων αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να εφαρμοστεί η " διαφορική ισότητα", με σκοπό την προστασία της ταυτότητας ενός λαού από κάθε ξενόφερτη επιρροή. Συνεπώς, η αντίληψη περί ισότητας που βασίζεται στην διαφορά υπονομεύει τον ατομοκεντρικό και οικουμενικό χαρακτήρα της αρχής με σκοπό την υπεράσπιση της ομοιογενούς υπόστασης της πολιτικής κοινότητας του λαού, δηλαδή του έθνους, αντιμετωπίζοντας την ισότητα ως ένα σχετικό δικαίωμα ,χωρίς καθολική εφαρμογή.(Γεωργιάδου, 2008, σ.54)Η επίκληση της εθνικής ταυτότητας από τα ακροδεξιά κόμματα δεν αποτελεί πρόσφατο ούτε σπάνιο φαινόμενο. Ήδη από τη δεκαετία του 1980, τα κυρίαρχα κόμματα ενσωμάτωσαν στην πολιτική τους ατζέντα θέματα εθνικής ταυτότητας, καλλιεργώντας έναν νέο άξονα πολιτικού ανταγωνισμού. Η επικέντρωση σε ζητήματα μετανάστευσης, ιθαγένειας και ασύλου τοποθετείται ως προτεραιότητα υψίστης σημασίας στα πολιτικά προγράμματα των ακροδεξιών κομμάτων.(Έλληνας,2010, σ.18)

Ερευνώντας εις βάθος την κομματική οικογένεια της ακροδεξιάς, είναι σκόπιμο για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου να αναφέρουμε τις δύο βασικές συνιστώσες της, την λαϊκιστική-ριζοσπαστική και την εξτρεμιστική.(Γεωργιάδου,2018, σ.76) Σε αντίθεση με τον εξτρεμιστικά, που κυριαρχούσαν κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, τα λαϊκιστικά-ριζοσπαστικά κόμματα εγκρίνουν, τουλάχιστον τυπικά, το δημοκρατικό σύστημα, επενδύοντας στη χειραγώγηση των αντικομματικών συναισθημάτων και στην στροφή τους προς τον αντιελιτισμό. Συσπειρώνονται γύρω από μία κεντρική ηγετική φιγούρα, οικοδομώντας μία κοινή ταυτότητα εντός της ομάδας και επικεντρώνοντας την εκστρατεία τους σε ένα συγκεκριμένο θέμα.(Hartleb,2011, σ.5) Παράλληλα, απολαμβάνουν δημοτικότητα τόσο μεταξύ εκείνων που απορρίπτουν τον εκσυγχρονισμό όσο και μεταξύ των ψηφοφόρων της μεσαίας τάξης που φοβούνται την κοινωνική παρακμή και ως εκ τούτου τάσσονται υπέρ των λαϊκιστικών εκστρατειών αποδιοπομπαίου τράγου κατά των μεταναστών. Ένα ακόμη σημαντικό χαρακτηριστικό που

παρουσιάζουν τα κόμματα τα οποία εντάσσονται σε αυτήν την υποπεριοχή εντός της συγκεκριμένης κομματικής οικογένειας, το οποίο συμβάλλει στην ευρεία αποδοχή και δημοτικότητα τους αποτελεί ο προσανατολισμός τους. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι μέσω της λαϊκιστικής ρητορικής, προσωποποιείται η λύση στα προβλήματα. Σε αυτό το πλαίσιο, η επίθεση εναντίον των αντιπροσωπευτικών οργάνων και των θεσμών ως εξ ορισμού προβληματικά απέναντι στην απόδοση ευθυνών αλλά και στην αποτελεσματική παροχή λύσεων στις καθημερινές υποθέσεις του πολίτη αποτελούν κλασική τακτική των λαϊκιστικών-ριζοσπαστικών κομμάτων.(Hartleb,2011, σ.6)

Σε ιδεολογικό επίπεδο, το βασικό στοιχείο που βρίσκεται στο επίκεντρο της λαϊκιστικής ριζοσπαστικής δεξιάς είναι ο νατιβισμός, ο οποίος υποστηρίζει ότι τα κράτη θα πρέπει να κατοικούνται αποκλειστικά από μέλη της αυτόχθονος ομάδας, δηλαδή του έθνους, ενώ τα μη αυτόχθονα άτομα καθώς και οι "ξενόφερτες" ιδέες απειλούν την ομοιογένεια του έθνους.(Mudde,2016, σ.47) Ο νατιβισμός συνδέεται στενά με την ιδέα του έθνους-κράτους, το οποίο αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής ιστορίας. Ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η παρουσία του εθνικισμού, ως ιδεολογίας και ως κοινωνικού κινήματος ήταν ιδιαίτερα αισθητή.(Ozkirimli,2011, σ.37) Μάλιστα σύμφωνα με τον Baycroft " από το 1789 έως το 1945, η ιστορία της Ευρώπης είναι συνώνυμη με την ιστορία της εμφάνισης και της ανάπτυξης των σύγχρονων κρατών".(1998:3) Η ιδέα του έθνους-κράτους διατείνεται την αντιστοιχία μεταξύ κράτους και έθνους, το οποίο σημαίνει ότι κάθε κράτος θα πρέπει να έχει το δικό του μοναδικό έθνος. Συνεπώς, η ιδεολογική και εθνική "καθαρότητα" από οτιδήποτε "ξένο" βρίσκεται στην καρδιά της νατιβιστικής συλλογιστικής.

Το δεύτερο στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει τη λαϊκιστική ριζοσπαστική δεξιά είναι μία ευφημιστική εκδοχή του αυταρχισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αυταρχισμός δεν γίνεται αποκλειστικά αντιληπτός ως η πίστη σε μια αυστηρά ιεραρχημένη κοινωνία στην οποία οι παραβάσεις αξιώνουν αυστηρές κυρώσεις αλλά ως εγγύηση ασφάλειας απέναντι στις φερόμενες απειλές της παγκοσμιοποίησης, της μετανάστευσης και της πολιτισμικής ποικιλομορφίας. .(Mudde,2016, σ.48)

Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι ο λαϊκισμός. Παρά την σαφή δυσκολία ως προς τον προσδιορισμό της έννοιας του λαϊκισμού, καθώς αποτελεί

έννοια που εξισώνεται και ορισμένες φορές συγχέεται με διαφορετικά φαινόμενα, υπάρχει γενική συμφωνία των μελετητών του φαινομένου ότι όλες οι μορφές του λαϊκισμού περιλαμβάνουν κάποιο είδος επίκλησης “του λαού” και καταγγελίας “της ελίτ”. Σε αυτό το πλαίσιο, ο λαϊκισμός αφορά σε μία επίκριση του κατεστημένου και λατρεία του απλού λαού. (Mudde, 2017, σ.21) Ειδικότερα, ο λαϊκισμός ορίζεται ως μία αβαθής ιδεολογία, η οποία διακρίνει την κοινωνία σε δύο ομοιογενή και ανταγωνιστικά στρατόπεδα, τον “αγνό λαό” έναντι της “διεφθαρμένης ελίτ” και η οποία διατείνεται ότι η πολιτική θα πρέπει να είναι έκφραση της γενικής βούλησης του λαού.(Mudde, 2016, σ.48)

Κεφάλαιο 2: Ιστορική αναδρομή και εξέλιξη του μεταπολεμικού φαινομένου

Η μεταπολεμική ακροδεξιά αναπτύσσεται “κατά κύματα” όπως έχει υποστηριχθεί από αρκετούς μελετητές με σκοπό την ενδελεχή διερεύνησή του για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου. Αυτή η προσέγγιση επιδιώκει να παρουσιάσει την εξελικτική διαδικασία της ακροδεξιάς σε τέσσερα κύματα συνυπολογίζοντας τους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες κάθε εξεταζόμενης περιόδου από την λήξη του Β’ Παγκοσμίου πολέμου έως σήμερα, οι οποίοι συνέβαλαν στην από κοινού διαμόρφωση του φαινομένου.

Το πρώτο κύμα, το οποίο εντοπίζεται κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1940-1950, δηλαδή αμέσως μετά την λήξη του πολέμου και την πτώση των φασιστικών και ναζιστικών καθεστώτων, χαρακτηρίζεται από έντονη αμφισβήτηση απέναντι στην διαδικασία εκδημοκρατισμού αλλά και στην εγκαθίδρυση του κοινοβουλευτισμού ως σύστημα διακυβέρνησης. Ως εκ τούτου, στην ακροδεξιά καταφεύγουν υποστηρικτές του φασιστικού και ναζιστικού καθεστώτος, οι οποίοι υποσκάπτουν τους δημοκρατικούς θεσμούς και προσβλέπουν στην επαναφορά του καθεστώτος των προηγούμενων ετών. Σε αυτό το πλαίσιο, ανακυκλώνεται μεγάλος αριθμός στελεχών του ηττημένου ναζισμού και φασισμού που βασίζεται στην εναντίωσή τους απέναντι στον κομμουνισμό αφήνοντας ανεξίτηλο το αποτύπωμά τους κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.(Παπακωνσταντίνου,2024,σ.19) Πίστευαν, περαιτέρω, στην οργανική ενότητα του λαού, εντός μίας ισχυρής εξουσίας του κράτους και του ηγέτη. Πάραυτα, η ανάπτυξη του πρώτου κύματος αναστέλλεται ήδη από την δεκαετία του 1950 λόγω των μεταπολεμικών εξελίξεων,

καθώς αυτά τα μορφώματα τίθενται εκτός νόμου, με αποτέλεσμα τον σταδιακό μετασχηματισμό τους στις νέες πολιτικές συνθήκες που επέβαλε η λήξη του πολέμου και η καθεστωτική αλλαγή.(Γεωργιάδου, 2008, σ.86)

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, το ακροδεξιό φαινόμενο αναπτύσσει μια διαφορετική πορεία από αυτήν του πρώτου κύματος. Στο πλαίσιο του μεταβιομηχανισμού, αντιτίθεται στις μεταϋλιστικές αξίες της αριστεράς, ενώ παράλληλα στο ιδεολογικο-πολιτικό της πρόγραμμα συναντώνται στοιχεία της ελευθεριακής αριστεράς, του νεοφιλελευθερισμού και του νεοσυντηρητισμού. Εντός αυτού του πλαισίου στρέφει το ενδιαφέρον της σε έννοιες όπως "ασφάλεια", "κοινότητα", "έθνος" και "ταυτότητα". Παρά την αναγνώριση της σημασίας της ατομικής επιλογής, εξακολουθεί να τοποθετείται υπέρ μιας αυταρχικής ιδεολογίας στην οποία "ο νόμος και η τάξη" έχουν πρωτεύοντα ρόλο. Συνεπώς, τάσσεται κατά του παρεμβατικού κράτους καθώς περιορίζει τις ατομικές ελευθερίες της ιδιοκτησίας και της ελεύθερης συνεργασίας, επιδιώκοντας παράλληλα την ύπαρξη ενός ισχυρού κράτους ικανού να εξαλείψει την παραβατικότητα και τις παρεκκλίσεις από την έννομη τάξη. Σε αυτό το πλαίσιο, το ακροδεξιό φαινόμενο του δεύτερου κύματος έρχεται αντιμέτωπο με τις προκλήσεις της κοινωνικής πραγματικότητας που προκύπτουν από τη διαρκή διαδικασία της παγκοσμιοποίησης καθώς και τις αλλαγές που επέφερε η πτώση του κομμουνισμού, στις οποίες αδυνατεί να προσαρμοστεί, με αποτέλεσμα να εισέλθει σε μία περίοδο ύφεσης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Μετά από κομματικές διασπάσεις και αναπροσαρμογή των πολιτικών τους θέσεων, το ακροδεξιό φαινόμενο εισέρχεται στη φάση του τρίτου κύματος.(Γεωργιάδου, 2008, σ.87)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού η άκρα δεξιά εξακολουθεί να υιοθετεί αντιφατικές πολιτικές θέσεις ως αντίδραση στα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα που θέτει η νέα κοινωνική πραγματικότητα. Σε ιδεολογικό επίπεδο, στρέφεται προς τον συνδυασμό εθνικισμού και λαϊκισμού, με γνώμονα την προσέλκυση ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων της πόλης και της υπαίθρου που συμπιέζονται από τις νεοφιλελεύθερες αναδιαρθρώσεις.(Παπακωνσταντίνου,2024,σ.19) Τάσσεται υπέρ της προνοιακής κοινωνικής πολιτικής, με γνώμονα εθνικο-πολιτισμικά κριτήρια, με αποτέλεσμα την διάκριση γηγενών και αλλοδαπών σε

επίπεδο κοινωνικής φροντίδας. Ως εκ τούτου απαξιώνει την έννοια της καθολικής ισότητας και το κράτος δικαίου. Συνεπώς, τονίζει την σημασία ενός εθνικά ομογενοποιημένου συνόλου, αντιμετωπίζοντας τους πρόσφυγες και τους μετανάστες ως "εσωτερικούς κινδύνους", οι οποίοι αποτελούν απειλή για την εθνική κυριαρχία και την εθνική και πολιτισμική διάσταση του κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, η αντίληψη του έθνους-κράτους βασίζεται σε ένα εθνικά προσδιορισμένο σύνολο ατόμων που διεκδικούν το "φυσικό δικαίωμά" τους στον επαγγελματικό τομέα, στην υγεία και γενικότερα στις κοινωνικές παροχές του κράτους, θέτοντας στο περιθώριο τις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες. Αν και αυτή η εκδοχή της ακροδεξιάς εξακολουθεί να έχει απήχηση σήμερα, παρατηρείται λιγότερο δυναμική σε σχέση με τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές του 1990, όπου εντοπίζεται σημαντική άνθιση του φαινομένου. (Γεωργιάδου, 2008, σ.89)

Το τέταρτο κύμα εκδηλώνεται με τη μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2012. Τα επώδυνα προγράμματα λιτότητας με σκοπό τη διάσωση των μεγάλων τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών που ευθύνονταν για την κρίση χρέους, καλλιέργησαν πληθώρα αντισυστημικών διαθέσεων μεταξύ των απλών πολιτών αλλά και των κινημάτων διαμαρτυρίας τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική. Η ενδυνάμωση του αντισυστημισμού πυροδότησε την άνοδο της ακροδεξιάς, την εντεινόμενη πόλωση και κατά συνέπεια την υπαναχώρηση του πολιτικού κέντρου. (Παπακωνσταντίνου, 2024, σ. 157)

Παρά το γεγονός ότι το ακροδεξιό φαινόμενο εμφανίζει περιόδους άνθισης και ύφεσης κατά την διάρκεια των τεσσάρων κυμάτων της, η άκρα δεξιά δεν αποτελεί ένα ξαφνικό φαινόμενο, αλλά ένα φαινόμενο διαρκείας το οποίο αναμειγνύει διαφορετικά ιδεολογικο-πολιτικά στοιχεία στο πρόγραμμά της με απώτερο σκοπό την προσέλκυση του εκλογικού σώματος.

Κεφάλαιο 3: Παράγοντες ενίσχυσης του ακροδεξιού φαινομένου

Η μεγάλη οικονομική ύφεση του 1929 καθώς και οι δομολειτουργικές αλλαγές στην κοινωνική και παραγωγική διαδικασία οδήγησαν στην ενίσχυση του ακροδεξιού φαινομένου κατά την μεταπολεμική περίοδο. Η νέα κοινωνική πραγματικότητα επέβαλε στις παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις την ανάγκη προσαρμογής στα νέα δεδομένα, με σκοπό την

ανταπόκριση στα αιτήματα των εκλογέων μέσω της διαμόρφωσης νέων, επίκαιρων πολιτικών. Η συνειδητοποίηση της ανάγκης για εφαρμογή νέων πολιτικών οδήγησε τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα σε ιδεολογικο-πολιτική σύγκλιση διατηρώντας αμυντική στάση απέναντι σε νέες δυνάμεις πολιτικής έκφρασης. Το αποτέλεσμα της συναίνεσης οδήγησε τους ψηφοφόρους των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων να αισθανθούν απογοητευμένοι και ανυπεράσπιστοι απέναντι στις νέες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που δημιούργησε η μεγάλη οικονομική κρίση, καθιστώντας τον ακροδεξιό χώρο πόλο έλξης για το δυσανεσθημένο εκλογικό σώμα. Η ρητορική μίσους που χρησιμοποίησε η ακροδεξιά απέναντι στους μετανάστες θεωρώντας τους υπαίτιους για την υπονομεύση της εθνικά ομογενοποιημένης κοινότητας ανθρώπων, το κράτος πρόνοιας, τις εργασιακές ευκαιρίες των γηγενών και την ασφάλειά τους, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί πάγια τακτική των ακροδεξιών κομμάτων με σκοπό την προσέλκυση του εκλογικού σώματος. Συνεπώς, η άνοδος της ακροδεξιάς οφείλεται σε ένα σύνολο κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων όπως η μετανάστευση, η κρίση νομιμοποίησης των πολιτικών κομμάτων, η παγκοσμιοποίηση, η οικονομική κρίση και η τρομοκρατία.

Το μεταναστευτικό φαινόμενο αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για την άνοδο της ακροδεξιάς στην Ευρώπη. Τα κόμματα του ακροδεξιού χώρου έχουν επανειλημμένα εκμεταλλευτεί το φαινόμενο της μαζικής μετανάστευσης, χρησιμοποιώντας λαϊκιστική ρητορική για να εδραιώσουν αισθήματα μίσους και ξενοφοβίας στον γηγενή πληθυσμό. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία συνδέονται στενά με την εθνική αυτογνωσία. Η έννοια του ρατσισμού, όπως έχει υποστηριχθεί από τις θεωρίες των κοινωνικών ταυτοτήτων αποτελεί διχοτομική αξιολόγηση της εθνικής ομάδας σε σύγκριση με τις "άλλες" εθνικές ομάδες. Είναι χαρακτηριστικό ότι προβάλλει τις ομοιότητες μεταξύ των μελών της ίδιας ομάδας αλλά και τις διαφορές με κάθε άλλη ομάδα, προχωρώντας σε αρνητική αξιολογική κρίση του συνόλου των διαφορετικών χαρακτηριστικών "των άλλων", αποδίδοντας την ίδια στιγμή στη δικιά μας εθνική ομάδα αρετές και προτερήματα. Παράλληλα, μέσω της γενικευμένης μορφής του ρατσισμού, η οποία παραγκωνίζει τις ιδιομορφίες του ατόμου, αποδίδοντας στα άτομα στερεότυπες ιδιότητες της ομάδας, εμποδίζεται η ορθολογική κρίση και αναγνώριση των χαρακτηριστικών μιας εθνικής ομάδας αλλά και οι διαφορές και

ομοιότητες με τις υπόλοιπες εθνικές ομάδες. Υπό αυτό το πρίσμα, ο ρατσισμός οδηγεί σε αυταπάτη τα άτομα που τον ενστερνίζονται λόγω της έλλειψης ορθολογικής κρίσης των χαρακτηριστικών που συνδέουν αλλά και διαφοροποιούν τις εθνικές ομάδες μεταξύ τους. Αυτή η διαστρεβλωμένη εικόνα που οδηγεί στην απουσία εθνικής αυτογνωσίας και καλλιεργείται μέσω του ρατσισμού, καθιστά τα άτομα πιο ευάλωτα απέναντι στην λαϊκιστική ρητορική μίσους που χρησιμοποιούν τα ακροδεξιά κόμματα σε σχέση με το φαινόμενο της μετανάστευσης. Συνεπώς, η μετανάστευση εργαλειοποιείται από τα ακροδεξιά κόμματα, καλλιεργώντας τον φόβο και την ανασφάλεια απέναντι στο διαφορετικό, το οποίο απειλεί την ομοιογενή υπόσταση του έθνους – κράτους. (Φραγκουδάκη, 2013, σ.85)

Ένας άλλος βασικός παράγοντας που εξηγεί την άνοδο της ακροδεξιάς είναι η πολιτική κρίση που παρατηρείται στις ευρωπαϊκές δημοκρατίες. Η κρίση νομιμοποίησης στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, η οποία σχετίζεται με την αδυναμία εύρεσης λύσεων σε σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα από την πλευρά των κομμάτων που εναλλάσσονται στην κυβερνητική εξουσία έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων σε μία μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, η οποία επηρεάζεται άμεσα από την ύπαρξη αυτών των κοινωνικο-πολιτικών προβλημάτων. Η καχυποψία απέναντι στις προθέσεις και την ακεραιότητα των εκπροσώπων της πολιτικής αλλά και η απογοήτευση σε σχέση με την αδυναμία διαχείρισης των κοινωνικών και πολιτικών θεμάτων από την πλευρά των κυβερνήσεων οδηγεί σε γενικευμένη άρση εμπιστοσύνης απέναντι στον τρόπο λειτουργίας των κοινοβουλευτικών θεσμών, αυξάνοντας τον αριθμό των κοινωνικών ομάδων που θεωρούν ότι δεν εκπροσωπούνται από τους βουλευτές και τις κυβερνήσεις, με αποτέλεσμα την εντεινόμενη αμφισβήτηση του όλου “συστήματος”. Ακολούθως, η “αντισυστημική” πολιτική θέση της ακροδεξιάς αποτελεί πόλο έλξης για τους δυσαρεστημένους από το σύστημα εκλογείς. Συνεπώς τα ακροδεξιά κόμματα, τα οποία τάσσονται κατά του κοινοβουλευτισμού, αποτελώντας συστατικό στοιχείο της ιδεολογίας τους, ασκούν δριμυία κριτική ενάντια στο πολιτικό κατεστημένο κατηγορώντας το για αθέμιτη κατάχρηση εξουσιών με στόχο την ικανοποίηση ιδιοτελών συμφερόντων, καθώς και κομματική διαπλοκή αλλά και έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά. (Φραγκουδάκη, 2013, σ. 101)

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση, η οποία αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία σημαντικοί τομείς όπως το εμπόριο, η τεχνολογία και το κεφάλαιο παύουν να βρίσκονται υπό τον αποκλειστικό έλεγχο του έθνους-κράτους λόγω της δημιουργίας υπερεθνικών θεσμών, αποτελεί μία εξίσου σημαντική παράμετρο για την εξέταση της ανόδου της ακροδεξιάς. Τα έθνη-κράτη έχουν απωλέσει μέρος της κυριαρχίας τους μέσω της συμμετοχής τους σε διεθνείς θεσμούς, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία ο συνασπισμός των εθνών-κρατών έχει οδηγήσει, μεταξύ άλλων, στην υιοθέτηση κοινού νομίσματος. Σε αυτό το πλαίσιο, το έθνος-κράτος παύει να ασκεί ανεξάρτητη οικονομική πολιτική, καθώς βρίσκεται υπό την επιρροή διεθνών θεσμών. Συνεπώς, η μεμονωμένη εξουσία των εθνών-κρατών έχει αποδυναμωθεί λόγω της αλληλεπίδρασης τους με τους διεθνείς θεσμούς, η παρεμβατική ισχύς των οποίων αυξάνεται διαρκώς. Παράλληλα, η παγκόσμια επικαιρότητα διαχέεται ταχύτατα μέσω της εξέλιξης της τεχνολογίας, με αποτέλεσμα την εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στα δεδομένα που παρέχονται από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό καθιστά την διάδοση της πληροφορίας, η οποία μέχρι το πρόσφατο παρελθόν ήταν οριοθετημένη εντός των εθνικών συνόρων, παγκόσμια, το οποίο συνεπάγεται την απώλεια ελέγχου της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας από το σύνολο των πολιτών της κάθε χώρας. Συγχρόνως, το αίσθημα της ανασφάλειας που προκαλείται από τους παραπάνω παράγοντες, εντείνεται μέσω της οικονομικής κρίσης. Η οικονομική ανασφάλεια σε συνδυασμό με την κρίση νομιμοποίησης των κοινοβουλευτικών δημοκρατιών αλλά και την ιδεολογική κρίση μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων, οδήγησαν σε ιδεολογικο-πολιτική ανασφάλεια λόγω της ασάφειας των ιδεολογικών ορίων του πολιτικού άξονα αριστερά-δεξιά. Το σύνολο των παραγόντων που προκαλούν αβεβαιότητα καθιστά ευκολότερη την κοινωνική ανοχή απέναντι σε πολιτικές ιδέες και αξίες που προωθούν τον εθνικό αυτοπροσδιορισμό, την τάξη και την ασφάλεια αλλά και την προστασία της παραδοσιακής οικογένειας και των χρηστών ηθών. Ως εγγυητής αυτών των αξιών εμφανίζονται τα ακροδεξιά κόμματα τα οποία τάσσονται κατά της αυξανόμενης επιρροής της παγκοσμιοποίησης στην εξουσία των εθνών-κρατών, καλλιεργώντας τον φόβο μεταξύ των πολιτών του έθνους κράτους καθώς την αντιλαμβάνεται ως απειλή, η οποία αναμετράται με την ισχυρή εθνική προτίμηση. Τα κόμματα της

ακροδεξιάς τα οποία στηρίζουν μεγάλο μέρος του προγράμματος τους στον αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, μέσω της λαϊκιστικής ρητορικής τους τονίζουν την σημασία της άσκησης ανεμπόδιστης εθνικής εξουσίας αλλά και την υπεροχή της εθνικής κουλτούρας έναντι των ξενόφερτων ηθών που διαχέονται μέσω της παγκοσμιοποίησης. (Φραγκουδάκη, 2013, σ.109)

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που θα πρέπει να αναφερθεί κατά τη διαδικασία μελέτης των βασικών παραγόντων που συμβάλλουν στην ενίσχυση του ακροδεξιού φαινομένου αποτελεί η τρομοκρατία. Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου άλλαξαν εξ ολοκλήρου το πολιτικό σκηνικό και τον τρόπο που τα δυτικά κράτη αντιλαμβάνονταν τη διεθνή ασφάλεια, υπό τον φόβο μίας επόμενης τρομοκρατικής επίθεσης εντός των συνόρων τους. Σε αυτό το πλαίσιο, εντάθηκε η εμφάνιση στερεοτύπων, τα οποία βασίζονταν στην αποδόμηση και ενοχοποίηση ολόκληρων πολιτισμών, θρησκειών και παραδόσεων της Μέσης και Άπω Ανατολής. Τα δυτικά κράτη άρχισαν να λαμβάνουν αυστηρά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου, δίνοντας έμφαση στους μουσουλμάνους μετανάστες στο εσωτερικό τους, καθώς το Ισλάμ θεωρήθηκε υπαίτιο για τις τρομοκρατικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα εντός των εθνικών τους συνόρων. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε τα κόμματα του ακροδεξιού χώρου στην εκμετάλλευση της αβεβαιότητας και της διεθνούς ανασφάλειας, διατυπώνοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις και καλλιεργώντας τον φόβο και το μίσος για τους αλλοεθνείς, κυρίως μουσουλμάνους, εντός της επικράτειας αλλά και την ανάγκη προστασίας του εθνικά ομογενοποιημένου πληθυσμού απέναντι στο Ισλάμ. (Μπόση, 2018, σ.44)

Η άνοδος της ακροδεξιάς δεν μπορεί να γίνει κατανοητή χωρίς την αναφορά στην ανάδειξη και επικράτηση των ισχυρών ηγετικών προσωπικοτήτων της, που αποτελούν συχνά τον πυρήνα της κομματικής ταυτότητας και της οργανωτικής της συνοχής. Η κρίση εκπροσώπησης, η απογοήτευση από τα παραδοσιακά κόμματα, η οικονομική ανασφάλεια και οι πολιτισμικές μεταβολές, μεταξύ άλλων, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την αναζήτηση σταθερότητας και "ισχυρής φωνής". Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι ηγέτες των ακροδεξιών κομμάτων προβάλλουν ως χαρισματικές μορφές που υπόσχονται αποκατάσταση της εθνικής ενότητας και προστασία από εξωτερικές ή εσωτερικές απειλές. Η προσωποπαγής φύση της ηγεσίας τους ενισχύει την κομματική

πειθαρχία και καλλιεργεί μία σχέση σχεδόν συναισθηματικής ταύτισης με τους οπαδούς, με αποτέλεσμα η εσωτερική οργάνωση του κόμματος να περιστρέφεται γύρω από το πρόσωπο του αρχηγού, ο οποίος λειτουργεί ως σημείο αναφοράς και ως φορέας νομιμοποίησης του συνόλου. Συγκεκριμένα, η χαλαρή εσωτερική οργανωτική δομή συνεπάγεται την ύπαρξη έντονης πίστης προσαρμοσμένης στην "κεφαλή". Αυτό μπορεί να σημαίνει έλλειψη δημοκρατίας εντός του ίδιου του κόμματος. Συνεπώς, αυτός ο τύπος κόμματος καθοδηγείται από τον ηγέτη με αυταρχικό τρόπο γεγονός που αποδεικνύεται από την λήψη αποφάσεων που αφορούν κεντρικά ζητήματα, από τον ίδιο χωρίς τη συμμετοχή των βασικών στελεχών του κόμματος. Μάλιστα, ο ηγέτης αναγκάζει μερικές φορές το κόμμα να αποδεχθεί αποφάσεις, γνωστοποιώντας τες πρώτα δημόσια, ασκώντας έτσι πίεση στα στελέχη και στα μέλη για την αποδοχή τους.(Hartleb,2011, σ.45) Παράλληλα, αποτελεί πάγια τακτική ενός λαϊκιστή ηγέτη, ο οποίος ενεργεί ως αυτοδιορισμένος πολιτικός εκπρόσωπος του κόμματος με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων των "ανθρώπων του δρόμου" ή του "εθνικού συμφέροντος", η υποστήριξη των "πραγματικών" αναγκών του λαού επικαλούμενος την υποθετική βούλησή του. Χρησιμοποιώντας μία σειρά από ρητορικά τεχνάσματα μπορεί άλλοτε να παρουσιάζεται ως θύμα στιγματισμένο λανθασμένα από τα μέσα ενημέρωσης αλλά και τα "παλιά κόμματα" και άλλοτε υιοθετεί την εικόνα ενός προοδευτικού σωτήρα, ο οποίος θέλει να αγωνιστεί για την βελτίωση της καθημερινής ζωής των πολιτών, καταπολεμώντας την διαφθορά. Έτσι, ο λαϊκιστής ηγέτης ισχυρίζεται ότι αποτελεί την μοναδική εναλλακτική λύση απέναντι στο πολιτικό χάος και στα διεφθαρμένα κόμματα και τους πολιτικούς, ενώ παράλληλα παρουσιάζεται ως κάτι εντελώς καινούριο και άφθαρτο στην πολιτική σκηνή.(Hartleb,2011, σ.46) Μέσω αυτής της τακτικής αποστασιοποιείται από τους συμβατικούς τύπους πολιτικών, προβάλλοντας την έλλειψη εμπειρίας του στην πολιτική ως θετική ιδιότητα. Έτσι, υιοθετεί την εικόνα του "πολιτικού κατά της καριέρας", αναλαμβάνοντας τον ρόλο ενός μη πολιτικού που έχει κερδίσει την εύνοια του λαού μέσω άλλης δραστηριότητας.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που διακρίνει έναν λαϊκιστή ακροδεξιό ηγέτη είναι η προβολή του ως "λαϊκού χαρακτήρα". Μέσω της ανάδειξης της προσωπικής του εργασίας, με αυταπάρηση και αυτοθυσία, οδηγείται στην επιτυχία, ενώ υπόσχεται να διατυπώσει και να επικεντρωθεί στα

καθημερινά ζητήματα, τις έγνοιες και τις ανάγκες της σιωπηλής πλειοψηφίας.(Hartleb,2011, σ.46)

Η πορεία των λαϊκιστικών κομμάτων συνδέεται άρρηκτα με την προσωπικότητα του ηγέτη τους, ο οποίος λειτουργεί ως κεντρικός άξονας οργάνωσης, καθοδήγησης και προβολής του κόμματος. Η ηγεσία αυτή είναι συχνά αυταρχική και επιδιώκει την απόλυτη πειθαρχία της βάσης, ενώ παράλληλα προσωποποιεί την ταυτότητα και τη δημόσια εικόνα του κόμματος. Ωστόσο, η σχέση αυτή είναι αμφίδρομη και εύθραυστη: ο ηγέτης εξαρτάται από την αποδοχή των οπαδών του, ενώ η αμφισβήτηση ή η αποτυχία του μπορεί να οδηγήσει σε κρίση νομιμοποίησης και εσωτερικές συγκρούσεις.(Hartleb,2011, σ.47)Σε αυτό το πλαίσιο, η χαρισματική ηγεσία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των ακροδεξιών λαϊκιστικών κομμάτων, καθώς αυτά συχνά στερούνται σταθερών ιδεολογικών και θεσμικών βάσεων. Ο χαρισματικός ηγέτης λειτουργεί ως σημείο συσπείρωσης και ως φορέας ελπίδας, χρησιμοποιώντας τη ρητορική του για να ενισχύσει τη συναισθηματική σύνδεση με τους υποστηρικτές του. Η εξουσία του, ως εκ τούτου, είναι προσωποπαγής και εξαρτάται από τη συνεχή αναγνώρισή της από τους οπαδούς του. Αν δηλαδή η πίστη αυτή κλονιστεί, τότε η ηγεσία του καταρρέει. Συνεπώς, η επιτυχία του παύει να επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα και η δυναμική που τον ανέδειξε μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε παράγοντα αποσταθεροποίησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το κόμμα που έχει οικοδομηθεί γύρω από την προσωπικότητά του, κινδυνεύει να αποδιοργανωθεί ή ακόμα και να στραφεί εναντίον του ίδιου του ηγέτη. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η πορεία του κόμματος και η προσωπικότητα του ηγέτη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες: η άνοδος του ενός προϋποθέτει την ισχύ του άλλου, ενώ η πτώση του ενός σηματοδοτεί και την κατάρρευση του συνόλου.(Hartleb,2011, σ.48)

Κεφάλαιο 4: Ποιοι ψηφίζουν τα ακροδεξιά κόμματα;

Ο χώρος της ακροδεξιάς στοχεύει στην προσέλκυση ψήφων από ευρύτερες ομάδες πληθυσμού. Άλλωστε, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, τα ακροδεξιά κόμματα τείνουν να προσαρμόζουν το πρόγραμμά τους με τέτοιο τρόπο ώστε να απευθύνονται στο σύνολο του εκλογικού σώματος, με αποτέλεσμα την υιοθέτηση αντιφατικών στοιχείων εντός του προγράμματός τους.

Μέσω της εμπειρικής παρατήρησης αλλά και της ανάλυσης των εκλογικών δεδομένων για την ακροδεξιά, διαπιστώνουμε ότι με την πάροδο του χρόνου, τα κόμματα που εντάσσονται σε αυτόν τον χώρο, συγκεκριμένα εκείνα της ύστερης μεταπολεμικής και μεταψυχροπολεμικής εποχής, συλλέγουν ψήφους τόσο από τον αριστερό όσο και από τον δεξιό πολιτικό χώρο. (Γεωργιάδου, 2008, σ. 468) Πρόκειται, δηλαδή, για κόμματα με πολυσυλλεκτικά γνωρίσματα, καθώς συγκεντρώνουν ψηφοφόρους όχι μόνο από την εκλογική δεξαμενή των κομμάτων της παραδοσιακής δεξιάς αλλά και από την δεξαμενή της παραδοσιακής αριστεράς. Συνεπώς, τόσο τα λαϊκά και εργατικά στρώματα όσο και τα χαμηλά, μεσαία και υπαλληλικά στρώματα που βιώνουν την κοινωνικο-οικονομική ανασφάλεια, την περιθωριοποίηση στην αγορά εργασίας και την υποβάθμιση βρίσκονται μεταξύ των υποστηρικτών των ακροδεξιών κομμάτων. (Γεωργιάδου, 2008, σ. 468) Παρακάτω, θα εξετάσουμε συγκεκριμένους παράγοντες όπως το φύλο και το εκπαιδευτικό επίπεδο, οι οποίοι δημιουργούν την βασική διαφορά στην εκλογική προτίμηση των ψηφοφόρων των κομμάτων της άκρας δεξιάς, επιχειρώντας τη σκιαγράφηση της ακροδεξιάς ψήφου και αποκωδικοποιώντας τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του εκλογικού σώματος που υποστηρίζει τον ακροδεξιό πολιτικό χώρο.

Αρχικά, σε σχέση με τους παράγοντες ηλικίας, φύλου και εκπαίδευσης, τα κόμματα της άκρας δεξιάς τα ψηφίζουν περισσότερο νέοι και μεγάλοι σε ηλικία άνδρες εκλογείς, με χαμηλό μορφωτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, άνδρες, ηλικίας 18-29 ετών, οι οποίοι διαθέτουν βασική εκπαίδευση, περιορισμένες εργασιακές ευκαιρίες και ελλιπές "πολιτιστικό και κοινωνικό κεφάλαιο", εμφανίζουν εκλογική προδιάθεση για την άκρα δεξιά. Παράλληλα, σημαντική κλίση προς την ακροδεξιά εμφανίζεται και σε μεγαλύτερες ηλικίες, μεταξύ ατόμων που αποτελούν "θύματα του εκσυγχρονισμού" λόγω χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Σε αυτήν την περίπτωση, τα άτομα τα οποία αδυνατούν να προσαρμοστούν, λόγω έλλειψης των απαραίτητων προσόντων, στις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της νέας εποχής, καταφεύγουν στην ακροδεξιά ψήφο ως "αντισυστημική", αντιδρώντας απέναντι στη διαχείριση της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας από τα κατεστημένα κόμματα (Γεωργιάδου, 2008, σ. 469)

Το δεύτερο στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει τους εκλογείς της άκρας δεξιάς, είτε βρίσκονται εντός της αγοράς είτε βρίσκονται εκτός της αγοράς εργασίας, είναι η εργασιακή ανασφάλεια καθώς και η έλλειψη θετικών προσδοκιών ζωής. Σε αυτό σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο μετασχηματισμός των ακροδεξιών κομμάτων του τρίτου κύματος, από δεξιά-αυταρχικά κόμματα σε κόμματα που υπερασπίζονταν τις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας για τον γηγενή πληθυσμό του έθνους-κράτους, στρεφόμενα κατά της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και των συνεπειών της. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κόμματα αυτής της περιόδου χρησιμοποίησαν το δίπολο "εργασία-ανεργία" για να κινητοποιήσουν την εκλογική τους βάση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γαλλικό ακροδεξιό κόμμα, το Front National, το οποίο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 κατόρθωσε να αυξήσει σημαντικά τα ποσοστά του μέσω της ανάδειξης του ζητήματος της ανεργίας αλλά και των επιπτώσεών της για το κοινωνικό σύνολο. (Γεωργιάδου, 2008, σ.472) Συνεπώς, η ανεργία, η οποία εργαλειοποιείται από την ακροδεξιά, αποδίδοντας ευθύνες στους μετανάστες για την έλλειψη εργασιακών θέσεων, σε συνδυασμό με την απογοήτευση μεταξύ των εκλογέων δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την ψήφιση ακροδεξιών κομμάτων.

Παράλληλα, η ακροδεξιά εμφανίζει μεγαλύτερη ελκυστικότητα μεταξύ των αγροτών, των ελεύθερων επαγγελματιών και αυτοαπασχολούμενων, των εργατών και των χαμηλότερων και μεσαίων στρωμάτων. Σε σχέση με τους αγρότες, παρά το γεγονός ότι η ακροδεξιά εμφανίζει σημαντικά εκλογικά ερείσματα δεν συναντάται ταύτιση αλλά ούτε και ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών με τα ακροδεξιά κόμματα. Οι αγρότες προέρχονται κατά βάση από την παραδοσιακή συντηρητική δεξιά και συχνά παρατηρείται εκλογική ταλάντευση μεταξύ της καθεστηκίας δεξιάς και της όμορης άκρας δεξιάς. Σε ό,τι αφορά τους ελεύθερους επαγγελματίες η ακροδεξιά του δεύτερου κύματος παρουσίαζε σημαντική εκλογική απήχηση. Τα "δεξιά-αυταρχικά" κόμματα αποτελούνταν από ένα σύνολο αντιφατικών στοιχείων, όπως τον οικονομικό φιλελευθερισμό, τον πολιτικό αυταρχισμό και τον εθνικοπολιτισμικό μονισμό και ήταν ιδιαίτερα ελκυστικά μεταξύ των ελεύθερων επαγγελματιών, οι οποίοι επιζητούσαν, μεταξύ άλλων, τον περιορισμό της φορολογίας αλλά και των αμυντικών δαπανών και επέκταση του τομέα των ιδιωτικοποιήσεων. (Γεωργιάδου, 2008, σ.474)

Παρατηρώντας τον ακροδεξιό πολιτικό χώρο, διαπιστώνουμε ότι η άκρα δεξιά κερδίζει εκλογικό έδαφος σε μεταβατικές περιόδους. Οι ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται κατά τη διάρκεια των μεταβατικών κοινωνιών οδηγούν όσους δεν μπορούν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, στο περιθώριο των εξελίξεων, καθιστώντας τους διαθέσιμους προς την ακροδεξιά είτε άμεσα με την εκλογική τους υποστήριξη είτε έμμεσα με την έκφραση θετικών αξιολογήσεων γι' αυτήν. Η ανασφάλεια, η έλλειψη θετικών προσδοκιών ζωής και οι φόβοι για το μέλλον σε συνδυασμό με την καλλιέργεια του αισθήματος της κοινωνικής αδικίας, δημιουργούν, μεταξύ εκείνων που υιοθετούν τέτοιες αντιλήψεις, σε σχέση με το σύνολο του εκλογικού σώματος, διαθεσιμότητα απέναντι στην άκρα δεξιά. (Γεωργιάδου, 2008, σ.474) Παράλληλα, η ιδεολογικοπολιτική σύγκλιση των κομμάτων διακυβέρνησης και η εγγύτητα της παραδοσιακής δεξιάς και της μη κομμουνιστικής αριστεράς επέτεινε την εκλογική ενίσχυση του ακροδεξιού χώρου, καθώς παρουσιάζεται ως αντισυστημική εκφράζοντας τη δυσαρέσκεια και την απογοήτευση μίας σημαντικής εκλογικής μερίδας. Συνεπώς, ως κόμματα ζήτησης, έχουν στραμμένη την προσοχή τους στην πολιτική και εκλογική αγορά, καθιστώντας τα ευέλικτα στην προσαρμογή του λόγου και του προγράμματός τους στις μεταβαλλόμενες διαθέσεις και στα αιτήματα των ψηφοφόρων, όπως αυτά διαμορφώνονται και μεταβάλλονται στην εκάστοτε πολιτική συγκυρία. (Γεωργιάδου, 2008, σ.479)

Μέρος Β: Μελέτες περίπτωσης

Το ακροδεξιό φαινόμενο

Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, τα άλλοτε ακμάζοντα ευρωπαϊκά κράτη κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις ολέθριες συνέπειες του πολέμου στο εσωτερικό τους. Τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο υποδομών, η ανοικοδόμηση και η γενικότερη ανασυγκρότηση κρινόταν απαραίτητη για πολιτικούς και ανθρωπιστικούς λόγους. Η βελτίωση των συνθηκών της καθημερινής διαβίωσης αποτελούσε σημαντικό παράγοντα που θα διασφάλιζε την κοινωνική ευημερία και συνακόλουθα θα απέτρεπε την άνοδο ακραίων ιδεολογιών του πολιτικού φάσματος αριστερά-δεξιά (φασισμός ή κομμουνισμός) όπως είχε συμβεί μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο.

Ωστόσο, η ακροδεξιά ιδεολογία ουδέποτε εξαφανίστηκε πλήρως. Στη Γαλλική Δημοκρατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και την Δημοκρατία της Αυστρίας, η αναβίωσή της έλαβε διαφορετικές μορφές, αντανakλώντας τις ιδιαιτερότητες κάθε εθνικού πολιτικού συστήματος, αλλά και εντασσόμενη σε ένα κοινό ευρωπαϊκό φαινόμενο επανεμφάνισης της ριζοσπαστικής δεξιάς. Η παρούσα ανάλυση προσεγγίζει οριζόντια το φαινόμενο της ακροδεξιάς στις τρεις προαναφερθείσες χώρες, καταγράφοντας την εξελικτική του πορεία και λιγότερο κάθετα ή τοπικά μέσα στα όρια κάθε κράτους. Στόχος είναι να αναδειχθούν τα κοινά χαρακτηριστικά και οι διαφοροποιήσεις που καθόρισαν την πολιτική τους δυναμική στο πλαίσιο του ευρύτερου ευρωπαϊκού φαινομένου ανόδου της άκρας δεξιάς.

Κεφάλαιο 5: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

Μετά την κατάρρευση της ναζιστικής Γερμανίας, οι Σύμμαχοι ήθελαν να αποτρέψουν μία πιθανή άνοδο της ακροδεξιάς ως κυρίαρχης πολιτικής δύναμης στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Σε αυτό το πλαίσιο, εντάσσεται και η πρόβλεψη για απαγόρευση αντιδημοκρατικών κομμάτων και οργανώσεων στο φιλελεύθερο δημοκρατικό Σύνταγμα της Δυτικής Γερμανίας του 1949. Παρά το γεγονός ότι ο δεξιός εξτρεμισμός δεν μετουσιώθηκε σε μαζικό κίνημα ούτε στη Δυτική Γερμανία αλλά ούτε και στην ανατολική, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, οι σποραδικές εκλογικές επιτυχίες της ακροδεξιάς, ύστερα από την ενοποίησή της, αφενός αποτυπώνουν έλξη προς τον δεξιό εξτρεμισμό και αφετέρου ενεργοποιεί την ανησυχία τόσο της εγχώριας όσο και της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.(Hainsworth,2004, σ.188)

Ο δεξιός εξτρεμισμός στη Δυτική Γερμανία αναπτύχθηκε σε τρία χωριστά αλλά αλληλοσυνδεόμενα κύματα. Το πρώτο κύμα, το οποίο αναπτύχθηκε από το 1949 έως το 1960, χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση πολλών μικρών εθνικιστικών και νεοναζιστικών κομμάτων, όπως το SRP(Sozialistische Reichspartei) και το DRP (Deutsche Reichspartei) (Hainsworth,2004, σ.192). Το DRP (Γερμανικό κόμμα της Δεξιάς) ιδρύεται την άνοιξη του 1946 και υπερασπίζεται έναν ανένδοτο συντηρητισμό, στο πλαίσιο σεβασμού της δημοκρατίας. Η κριτική που ασκεί στο χιτλερικό καθεστώς περιορίζεται στις μη γερμανικές συνιστώσες του εθνικολαϊκισμού. Παρά το γεγονός ότι η οργάνωση ήταν χαλαρή με λίγα μέλη, επέδειξε ισχυρή αντίσταση στο σύστημα που εγκαθίδρυσαν οι

σύμμαχοι, με αποτέλεσμα την εκλογική άνοδο της οργάνωσης. Ωστόσο, μετά από εσωκομματικές διαφωνίες, η οργάνωση θα οδηγηθεί σε διάσπαση. Οι εκπρόσωποι της εξτρεμιστικής τάσης του DRP θα συσπειρωθούν ιδρύοντας το SRP, το σοσιαλιστικό κόμμα του Ράιχ, το οποίο ήταν ένα ανοιχτά φιλοναζιστικό κόμμα, αρνούμενο την ενοχή της Γερμανίας στον πόλεμο, ενώ παράλληλα προωθούσε τον αντισημιτισμό και τον αναθεωρητισμό. (Milza, 2004, σ.93) Η επανεμφάνιση του DRP στο πολιτικό προσκήνιο και η παρουσία πολλών οργανώσεων μικρότερης εμβέλειας μονοπωλούν το ενδιαφέρον του ακροδεξιού πολιτικού χώρου από το 1952 έως το 1963. (Milza, 2004, σ.200) Προς το τέλος της δεκαετίας του 1950, αναπτύχθηκε συνταγματική και λαϊκή συναίνεση ανακόπτοντας σημαντικά τις εκλογικές προοπτικές των ακροδεξιών κομμάτων. Αυτή η εξέλιξη βασίστηκε στην απαγόρευση του SRP από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, τον Οκτώβριο του 1952, εκτοπίζοντας το κόμμα από τον εκλογικό στίβο και αποτρέποντας πολλούς ψηφοφόρους από το να ψηφίσουν ένα κόμμα παρόμοιου στυλ, αλλά και στην εισαγωγή του εκλογικού κατωφλιού του 5% ως απαραίτητου ποσοστού κατά τη διεξαγωγή των εκλογών για την είσοδο των κομμάτων στο Ομοσπονδιακό κοινοβούλιο της Γερμανίας (Bundestag), περιορίζοντας τις δυνατότητες των μικρών κομμάτων να εκλεγούν (Hainsworth, 2004, σ.193) Συνεπώς, το γερμανικό κομματικό σύστημα το οποίο έως το 1961 ήταν πολυκομματικό, εξελίχθηκε σε σταθερό τρικομματικό σύστημα στο οποίο κυριαρχούσαν η Χριστιανοδημοκρατική Ένωση (CDU), το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (SPD) και το ελεύθερο δημοκρατικό κόμμα (FDP). Τόσο το οικονομικό θαύμα της Δυτικής Γερμανίας όσο και η κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση των προσφύγων σε συνδυασμό με την ενοποίηση με τη Δυτική Ευρώπη είχαν ως αποτέλεσμα την ευρεία νομιμοποίηση του δημοκρατικού κράτους αλλά και την προώθηση της ταχείας ενσωμάτωσης των ακροδεξιών κομμάτων εντός του πολιτικού συστήματος. (Hainsworth, 2004, σ.194)

Η ίδρυση του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (NPD) τον Νοέμβριο του 1964 ανέκοψε την πτωτική πορεία του ακροδεξιού φαινομένου και σηματοδότησε την αρχή του δεύτερου κύματος του δεξιού εξτρεμισμού το οποίο διήρκησε έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980. (Έλληνας, 2010, σ.119) Το NPD αποτέλεσε οργάνωση-ομπρέλα πολλών δεξιών εξτρεμιστικών και εθνικιστικών-συντηρητικών κομμάτων, όπως το νεοναζιστικό Deutsche Block και το εθνικιστικό-συντηρητικό BHE.

(Hainsworth,2004, σ.195) Σε ιδεολογικό επίπεδο, απέρριπτε επισήμως τις πιο απωθητικές πλευρές της εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας και δεν διακήρυττε αποκάλυπτα τον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό. Εμφανιζόταν φιλοευρωπαϊκό και πίστευε στην οικοδόμηση ενός ισχυρού κράτους στο οποίο προτεραιότητα έχει το συλλογικό παρά το ατομικό συμφέρον.(Milza,2004, σ.207) Η εκλογική του δύναμη εντοπιζόταν στα παραδοσιακά κάστρα του SRP και του DRP, το οποίο αποδεικνύει ότι το Εθνικό δημοκρατικό κόμμα αποτελεί συνέχεια του παλαιού ακροδεξιού χώρου.(Γεωργιάδου, 2008,σ.448) Το NPD έφτασε το 4,3% στις εκλογές του 1969, καταγράφοντας το καλύτερο αποτέλεσμα για γερμανικό ακροδεξιό κόμμα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, αλλά δεν κατάφερε να ξεπεράσει το εκλογικό όριο, σηματοδοτώντας την επιστροφή στην εσωστρέφεια για τον ακροδεξιό χώρο , η οποία διήρκησε καθ'όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970. (Έλληνας,2010,σ.121)

Το τρίτο κύμα ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, μετά τις εκλογικές επιτυχίες του νεοϊδρυθέντος κόμματος των Ρεπουμπλικάνερ (REP), ενός δεξιού λαϊκιστικού κόμματος διαμαρτυρίας, τόσο στο Βερολίνο όσο και στις ευρωπαϊκές εκλογές κερδίζοντας 7,1% των εθνικών ψήφων. (Έλληνας,2010,σ.121) Το κόμμα των Ρεπουμπλικάνων, REP, το οποίο ιδρύθηκε από μία ομάδα αποσχισθέντων του CSU, δεν τοποθετούνταν "ούτε δεξιά ούτε αριστερά". Στην αρχή το κόμμα ήταν αντιαυταρχικό, υπέρμαχο των δικαιωμάτων του πολίτη και έναντι του αυταρχισμού του κράτους. Το 1985 εκλέγεται πρόεδρος ο Φραντς Σενχούμπερ, ο οποίος θα επιτρέψει να εισέλθουν στο κόμμα ακροδεξιά στοιχεία. Με την πάροδο του χρόνου, το κόμμα στρέφεται όλο και πιο δεξιά καταδικάζοντας τον υλισμό, τον ατομισμό, την πάλη των τάξεων, τον ισοπεδωτικό εξισωτισμό και τη μετανάστευση συνδεδεμένη με την ανεργία και την ανασφάλεια. Μετά τους φόβους του Σενχούμπερ για απαγόρευση του κόμματος εξαιτίας του ριζοσπαστικού λόγου του, προχώρησε σε επεξεργασία του προγράμματός του τον Ιανουάριο του 1990 επιδιώκοντας να είναι σύμφωνο με το Σύνταγμα ,δηλώνοντας ότι αποδέχονταν τις δημοκρατικές αρχές όπως τον πλουραλισμό και τις ατομικές ελευθερίες. Παρά τις αλλαγές του πολιτικού του προγράμματος δεν σημείωσε σημαντική εκλογική ενίσχυση ενώ στις εκλογές του 1993 και 1994 το κόμμα μπαίνει σε διαδικασία περιθωριοποίησης. (Milza , 2004, σ.556) Συνεπώς, το REP οδηγήθηκε σε μία σταθερή εκλογική και οργανωτική παρακμή, αδυνατώντας να προσαρμοστεί στις νέες

συνθήκες που διαμορφώθηκαν στη γερμανική πολιτική σκηνή. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και κυρίως μετά το 2000, το κόμμα αδυνατεί να υπερβεί το όριο του 1% σε ομοσπονδιακό επίπεδο, ενώ η εσωτερική οργάνωση φθίνει οδηγώντας σε απώλεια στελεχών και επιρροής.(Γεωργιάδου, 2008, σ.464)

Η άνοδος του AFD, ιδίως μετά την προσφυγική κρίση του 2015, ενσωμάτωσε πλήρως τη θεματική ατζέντα που το REP προωθούσε τις προηγούμενες δεκαετίες, όπως τη ρητορική κατά της μετανάστευσης, την αντίθεση στο πολιτικό σύστημα και τον ευρωσκεπτικισμό. Ως αποτέλεσμα το REP περιθωριοποιήθηκε σε τέτοιο βαθμό ώστε σήμερα να διατηρεί μόνο τυπική κομματική υπόσταση, χωρίς κοινοβουλευτική παρουσία ούτε σε ομοσπονδιακό ούτε σε κρατιδιακό επίπεδο. Πλέον αποτελεί περισσότερο ιστορικό παράγοντα της γερμανικής εξτρεμιστικής δεξιάς παρά ενεργό πολιτικό παίκτη. Το AFD κατάφερε να αξιοποιήσει τις κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις της τελευταίας δεκαετίας, μετατρέπόμενο σε έναν από τους βασικούς φορείς της ριζοσπαστικής δεξιάς στη Γερμανία, προκαλώντας βαθιές αλλαγές στο γερμανικό κομματικό σύστημα. Η μέχρι πρότινος ισχυρή συναίνεση μεταξύ των δημοκρατικών κομμάτων ως προς την απομόνωση της άκρας δεξιάς έχει αρχίσει να φθίνει σε ορισμένα περιφερειακά κοινοβούλια, όπου επιδεικνύεται ανοχή απέναντι στο AFD, ασκώντας σημαντική επιρροή στην ατζέντα, καθώς οι συζητήσεις για πιο αυστηρή μεταναστευτική πολιτική, ο εντεινόμενος ευρωσκεπτικισμός και η στροφή του CDU/CSU σε πιο συντηρητικές θέσεις σχετίζονται άμεσα με την πίεση που ασκεί το AFD στο δεξιό άκρο του πολιτικού φάσματος. (Grimm, 2015)(Arzheimer, 2019)

Αρχικά, ιδρύθηκε το 2013 ως ευρωσκεπτικιστικό κόμμα που εστίαζε κυρίως στην κριτική της ευρωζώνης και της πολιτικής διάσωσης του ευρώ, το AFD επαναπροσδιόρισε γρήγορα την ιδεολογική του κατεύθυνση μετά την προσφυγική κρίση, υιοθετώντας μία ανοιχτά αντι-μεταναστευτική ατζέντα. Η συστηματική αξιοποίηση της ρητορικής περί "απειλής" από το Ισλάμ, η προβολή της ανάγκης για προστασία της "πολιτισμικής ταυτότητας" και η καταγγελία των πολιτικών ελίτ ως αντιλαϊκών συνέβαλαν στην εδραίωση του κόμματος τόσο σε περιφερειακό όσο και σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Καίριος άξονας της ρητορικής του είναι η αντίθεση ανάμεσα σε έναν "ομοιογενή λαό" και τις "διεφθαρμένες ελίτ", ρητορική που αντλεί τόσο από την

αντισυστημική παράδοση των λαϊκιστικών κινημάτων όσο και από το εξτρεμιστικό παρελθόν της γερμανικής δεξιάς. Ο ευρωσκεπτικισμός παραμένει σημαντικό μέρος της ιδεολογικής του ταυτότητας, ωστόσο πλέον ενσωματώνεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αντισυστημικής και αντιφιλελεύθερης κριτικής, με βασικό ιδεολογικό στόχο την επαναφορά της εθνικής κυριαρχίας και τον περιορισμό του πολυπολιτισμικού μοντέλου. Η είσοδος του AFD στη Bundestag το 2017 αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς για πρώτη φορά ένα κόμμα της δεξιάς ριζοσπαστικής τάσης απέκτησε κοινοβουλευτική παρουσία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Παράλληλα, η "Εναλλακτική για τη Γερμανία" διαφοροποιείται από τα ιστορικά ακροδεξιά μορφώματα όπως το NPD, όχι μόνο λόγω του κοινωνικο-πολιτικού του εκτοπίσματος αλλά και λόγω της ικανότητάς του να διεισδύει σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, συμπεριλαμβανομένων τμημάτων της μεσαίας τάξης και των πρώην ψηφοφόρων των κεντροδεξιών κομμάτων. Σε αυτό συνέβαλε η μετεξέλιξή του σε αντι-μεταναστευτικό κόμμα, προσελκύοντας ευρύτερα στρώματα δυσαρεστημένων ψηφοφόρων. Μελέτες αποδεικνύουν ότι το AFD αντλεί σημαντική υποστήριξη από άτομα που αισθάνονται πολιτισμικά παραμελημένα, κοινωνικά ανασφαλή και πολιτικά αποξενωμένα από την ομοσπονδιακή πολιτική τάξη. Αυτό το "αίσθημα απώλειας ελέγχου" και η επιθυμία για ριζικές αλλαγές ευνοούν τη σταθερή άνοδο του AFD ακόμη και σε περιόδους όπου οι οικονομικοί δείκτες δεν δικαιολογούν μία τόσο βαθιά πολιτική δυσαρέσκεια. Η δομική του οργάνωση και η αξιοποίηση ψηφιακών μέσων επικοινωνίας το καθιστούν σύγχρονο λαϊκιστικό δεξιό κόμμα, με σαφείς εξτρεμιστικές συνιστώσες. Επιπλέον, έχει κατορθώσει να ενσωματώσει και να νομιμοποιήσει λόγο που στο παρελθόν θεωρούνταν περιθωριακός. Η αναθεωρητική στάση απέναντι στη γερμανική μνήμη του Ολοκαυτώματος, οι αναφορές σε "περήφανη εθνική ιστορία" και η προσπάθεια επανεγγραφής της γερμανικής ταυτότητας σε εθνοπολιτισμική βάση αποτελούν κεντρικά στοιχεία της ιδεολογικής του ταυτότητας. Αυτή η τάση συνδέει το AFD με ιστορικές παραδόσεις της εξτρεμιστικής δεξιάς, παρά τις προσπάθειες ορισμένων στελεχών του να το παρουσιάσουν ως "κανονικό" εθνικο-συντηρητικό κόμμα. Ωστόσο, η πορεία του AFD δεν είναι απαλλαγμένη από εσωτερικές εντάσεις ανάμεσα σε πιο "μετριοπαθείς" και ανοιχτά εξτρεμιστικές τάσεις. Η δράση ομάδων όπως η "Der Flugel", η οποία τέθηκε υπό

παρακολούθηση από τις υπηρεσίες προστασίας του Συντάγματος, υπογραμμίζει την ιδεολογική ρευστότητα και τη σταδιακή ριζοσπαστικοποίηση του κόμματος. Στη σημερινή πολιτική σκηνή, το AFD αναδεικνύεται σε καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της πολιτικής ατζέντας, πιέζοντας την παραδοσιακή δεξιά να υιοθετήσει σκληρότερη στάση σε θέματα μετανάστευσης και ασφάλειας, ενώ η εκλογική του επιρροή σε ομόσπονδα κρατίδια της Ανατολικής Γερμανίας το καθιστά κρίσιμο παίκτη στις τοπικές πολιτικές ισορροπίες. Τέλος, η δυναμική του AFD συνδέεται άρρηκτα με ευρύτερες ευρωπαϊκές εξελίξεις. Όπως συμβαίνει και με τον Εθνικό Συναγερμό στη Γαλλία αλλά και το FPÖ στην Αυστρία, η επιτυχία του δεν μπορεί να ερμηνευτεί μόνο με εθνικούς όρους, αλλά ως μέρος μίας διακρατικής μετατόπισης προς την κανονικοποίηση της ριζοσπαστικής δεξιάς. Η γερμανική περίπτωση ωστόσο παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία λόγω του μεταπολεμικού ταμπού απέναντι σε ακροδεξιές πολιτικές δυνάμεις, γεγονός που καθιστά την άνοδο του AFD όχι απλώς κομματικό αλλά ιστορικο-πολιτισμικό φαινόμενο. (Grimm, 2015)(Arzheimer, 2019)

Κομματικός ανταγωνισμός & επιρροή των ΜΜΕ

Μετά το 1945, το πολιτικό σύστημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας διαμορφώθηκε στη βάση ενός "συγκεντρωτικού πλουραλισμού", όπου ο ανταγωνισμός διεξαγόταν κυρίως μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων CDU/CSU και SPD, με μικρότερο χώρο για ριζοσπαστικές δυνάμεις. Η ύπαρξη του εκλογικού φράγματος του 5%, ο αποκλεισμός εξτρεμιστικών κομμάτων και η κουλτούρα συναινετικής δημοκρατίας ενίσχυσαν τη σταθερότητα του συστήματος, αλλά ταυτόχρονα εμπόδισαν την είσοδο αντισυστημικών δυνάμεων στο πολιτικό πεδίο. Στη δεκαετία του 1970, οι Χριστιανοδημοκράτες πολιτικοποίησαν για πρώτη φορά το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας. Σε αυτή την εξέλιξη συνέβαλαν οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και του μεταβιομηχανισμού, οι οποίες καλλιέργησαν τον φόβο σχετικά με την παρουσία ξένων. (Έλληνας, 2010,σ.122) Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με τη λαϊκή ανησυχία για τον κριτικό στοχασμό της αριστεράς για την γερμανική ιστορία οδήγησαν στην πολιτικοποίηση του ζητήματος από τους Χριστιανοδημοκράτες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός νέου πολιτικού χώρου που γρήγορα καταλήφθηκε από τους Χριστιανοδημοκράτες. (Έλληνας, 2010,σ.122) Διατηρώντας σταθερή τη θέση τους κατά του ασύλου, περιόρισαν σημαντικά τις ευκαιρίες για μία επιτυχία της άκρας δεξιάς. Η πολιτικοποίηση του ζητήματος του

ασύλου ήταν μία συνειδητή προσπάθεια για να κεφαλαιοποιήσουν οι Χριστιανοδημοκράτες τις αυξανόμενες ανησυχίες σχετικά με την παρουσία ξένων στη Γερμανία. Παρά την απαγόρευση του 1973, ο ξένος πληθυσμός στη Γερμανία συνέχισε να αυξάνεται αναγκάζοντας τον συνασπισμό, με επικεφαλής το SPD να διαμορφώσει ένα ευρύτερο πλαίσιο πολιτικής για τους ξένους. Ωστόσο, η ροή των μεταναστών εξακολούθησε να είναι έντονη, αυξάνοντας την ξενοφοβία με αποτέλεσμα την πρόκληση δημόσιων απαιτήσεων για πολιτισμικό προστατευτισμό. Αυτές τις ανησυχίες πολιτικοποίησαν οι Χριστιανοδημοκράτες, μετατρέποντας το ζήτημα σε ένα από τα βασικά θέματα στις εκλογές του 1980. (Έλληνας, 2010,σ.122) Παρά τις κυβερνητικές προσπάθειες, το ζήτημα του ασύλου παρέμεινε στην πολιτική ημερήσια διάταξη. Αυτό συνέβη κυρίως εξαιτίας της προσοχής που έλαβε από τα ΜΜΕ: τόσο ο αριστερός όσο και ο συντηρητικός τύπος κάλυψαν την αναπτυσσόμενη αντιπαράθεση για το άσυλο. Από τη μία πλευρά, οι Σοσιαλδημοκράτες και οι φιλελεύθεροι κατηγορήσαν τους Χριστιανοδημοκράτες για "δήθεν ανθρωπισμό" και "δήθεν πολιτικό ήθος" και για την υποκίνηση ξενοφοβίας για να κερδίσουν τις επερχόμενες εκλογές και από την άλλη οι Χριστιανοδημοκράτες ασκούσαν δριμεία αντιπολίτευση στους Σοσιαλδημοκράτες για την ανάγκη σκλήρυνσης της στάσης τους απέναντι στο μεταναστευτικό. Η άκρα δεξιά, η οποία βρέθηκε ενώπιων ενός αρνητικού πολιτικού περιβάλλοντος, προσπάθησε το 1980 να βελτιώσει την εκλογική της θέση, αλλά οι προσπάθειές της αποδείχθηκαν ασήμαντες. Το μόνο ακροδεξιό κόμμα που υπήρχε τότε, το NPD, επιχείρησε να συντονιστεί με την υπάρχουσα ξενοφοβία, διεξάγοντας σκληρή εκστρατεία στο ζήτημα της μετανάστευσης και αναδιαμορφώνοντας τις προγραμματικές του δηλώσεις. Μετά από μία δεκαετία στην πολιτική αφάνεια, η πολιτικοποίηση του ζητήματος του ασύλου επέτρεψε στο NPD να ανανεώσει το πρόγραμμά του και να βελτιώσει την οργάνωσή του. Ωστόσο, λόγω της απουσίας μιας ευνοϊκής πολιτικής δομής ευκαιριών, οι προσπάθειες του NPD να αναζωογονήσουν την εκλογική τους παρουσία αποδείχθηκαν αναποτελεσματικές. Οι σταθερές θέσεις των κομμάτων της Ένωσης στο ζήτημα του ασύλου εμπόδισαν την άνοδο της άκρας δεξιάς. Επιπλέον, ο γερμανικός τύπος αγνόησε το κόμμα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η πολιτική αντιπαράθεση σχετικά με τον νόμο για το άσυλο οδήγησε σε συντηρητική στροφή στη γερμανική

πολιτική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Η εκλογή του Helmut Kohl το 1982 έφερε ξανά στο προσκήνιο το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας, ενώ η ενίσχυση των Χριστιανοδημοκρατών το 1987 άφησε περιθώρια και για την άνοδο της άκρας δεξιάς, η οποία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί το ευκαιριακό πλαίσιο μέσα από το κλίμα εντονότερου εθνικισμού. Παρότι υπήρξαν εκλογικές επιτυχίες της άκρας δεξιάς και συγκεκριμένα του κόμματος των Ρεπουμπλικάνερ, η επανένωση της Γερμανίας ενίσχυσε ξανά τα παραδοσιακά κόμματα, τα οποία επανέφεραν την εθνικοσυντηρητική ατζέντα πριν η ακροδεξιά οργανωθεί σταθερά. (Έλληνας, 2010,σ.131) Κατά τις δεκαετίες 1990 και 2000, το γερμανικό ακροδεξιό φάσμα γνώρισε εκ νέου μεταβολές, καθώς η επανένωση δημιούργησε κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που αξιοποιήθηκαν επικοινωνιακά από μικρότερα ακροδεξιά κόμματα και εξωκοινοβουλευτικές ομάδες. Το NPD κατέγραψε ενίσχυση κυρίως στα ανατολικά κρατίδια, όπου η αποβιομηχάνιση και η υψηλή ανεργία ευνόησαν τη ρητορική περί "εθνικής προστασίας" και κοινωνικής ανασφάλειας. Παρά ταύτα, η κοινοβουλευτική της παρουσία παρέμεινε περιορισμένη, ενώ η θεσμική αντιμετώπιση και οι προσπάθειες απαγόρευσής της περιόρισαν περαιτέρω την επιρροή της. Η δεκαετία του 2000 χαρακτηρίστηκε από την άνοδο νέων μορφών δεξιού εξτρεμισμού, όπως τα δικτυωμένα νεοναζιστικά κινήματα, η οποία ανέδειξε τα κενά στην κρατική επιτήρηση και προκάλεσε σοβαρό δημόσιο διάλογο για τον θεσμικό ρατσισμό και τις παραλείψεις των υπηρεσιών ασφαλείας. Παράλληλα, τα παραδοσιακά ακροδεξιά κόμματα δυσκολεύτηκαν να αποκτήσουν σταθερή απήχηση, καθώς το CDU/CSU υιοθετούσε συχνά αυστηρότερη ατζέντα σε θέματα μεταναστευτικής πολιτικής. Από τη δεκαετία του 2010 κι έπειτα όμως το πολιτικό τοπίο μετασηματίστηκε σταδιακά. Η ίδρυση του AfD το 2013 σηματοδότησε την πιο επιτυχημένη προσπάθεια οργανωμένης κοινοβουλευτικής ακροδεξιάς στη μεταπολεμική Γερμανία. Αξιοποιώντας την μεταναστευτική κρίση του 2015 και τη δυσαρέσκεια απέναντι στις πολιτικές της Μέρκελ κατάφερε να εδραιώσει την παρουσία της. Η σταθερή της απήχηση σε πολλές ανατολικές περιοχές καταδεικνύουν την παγίωση ενός νέου άξονα πολιτικής αντιπαράθεσης γύρω από την ταυτότητα, την ασφάλεια και την εθνική αυτοδιάθεση. Η ενίσχυσή της, πλέον, συνδέεται με την κρίση εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς, την πόλωση του δημόσιου λόγου και την αίσθηση της πολιτισμικής ανασφάλειας σε τμήματα του πληθυσμού.

Συνεπώς, η αποτυχία της ακροδεξιάς να εδραιώσει τη θέση της μεταπολεμικά έως την εμφάνιση του AFD, το οποίο πέτυχε τη σταθεροποίησή του στο γερμανικό πολιτικό σύστημα, οφείλεται αφενός στην τοποθέτηση των κυρίαρχων κομμάτων επί των ζητημάτων που ετίθεντο στην ημερήσια πολιτική ατζέντα αλλά και στον ρόλο των ΜΜΕ, τα οποία λόγω ενός ισχυρού δημοσιογραφικού ήθους και της ευρείας συναίνεσης που επικρατούσε μεταξύ τους, κατέστησαν δύσκολο το εγχείρημα της άκρας δεξιάς για μεγάλη προβολή στον κυρίαρχο τύπο αλλά και στην τηλεόραση. ('' How media has contributed to the rise of AFD'', 2025) (Serrano, Papakyriakopoulos, Shahrezaye, Hegelich, 2019)

Κεφάλαιο 6: Γαλλική Δημοκρατία

Η πορεία της άκρας δεξιάς στη Γαλλική Δημοκρατία παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με εκείνη των ακροδεξιών κομμάτων τόσο στην Δημοκρατία της Αυστρίας όσο και στην Ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γερμανίας, καθώς και στις τρεις περιπτώσεις η μετάβαση στη δημοκρατία συνάντησε την αντίσταση από ορισμένα τμήματα της κοινωνίας, τα οποία παρέμεναν προσκολλημένα στο παλιό καθεστώς. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η Πέμπτη δημοκρατία επιχείρησε να αποδυναμώσει αυτές τις τάσεις, ωστόσο ο μετααποικιακός πόνος, ιδιαίτερα λόγω της απώλειας της Αλγερίας, αναζωπύρωσε για πολλούς την ανάγκη επιστροφής σε ένα '' ισχυρό κράτος''. Από αυτό το ιστορικό πλαίσιο αναδύθηκαν οι πρώτοι οργανωμένοι ακροδεξιοί σχηματισμοί της μεταπολεμικής περιόδου καθώς και προσωπικότητες που αργότερα συνέβαλαν στην ίδρυση του Εθνικού Μετώπου το 1972. (Έλληνας, 2010, σ.236) Το κόμμα επιχείρησε να ενώσει τις ετερογενείς ομάδες της άκρας δεξιάς υπό το λάβαρο του εθνικισμού. Ήδη από το 1973 το FN αυτότοποθετούνταν ως η ''εθνική αντιπολίτευση'' που υπερασπιζόταν την ''εθνική κουλτούρα'', χρησιμοποιώντας το σύνθημα ''Υπερασπιστείτε τους Γάλλους''. (Έλληνας, 2010, σ.238) Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, ο Le Pen χρησιμοποίησε τη μετανάστευση ως το κύριο ζήτημα του πολιτικού του προγράμματος. Στις τοπικές και ευρωπαϊκές εκλογές του 1983 και 1984, το κόμμα κατόρθωσε να εισέλθει θεαματικά στην πολιτική σκηνή, προκαλώντας την έκπληξη πολλών πολιτικών αναλυτών οι οποίοι είχαν ξεγράψει το FN από τον πολιτικό χάρτη λόγω φτωχών εκλογικών αποτελεσμάτων αλλά και διασπάσεων και αντιπαλοτήτων στον ακροδεξιό χώρο. (Έλληνας, 2010, σ.238) Ωστόσο, η επιτυχία της γαλλικής ακροδεξιάς στα μέσα της δεκαετίας του 1980 εδράζεται σε ένα

σύνολο παραγόντων όπως στην ριζοσπαστικοποίηση του κύριου ρεύματος της δεξιάς, στη λαϊκή δυσαρέσκεια από την αριστερή διακυβέρνηση αλλά και στην αναβαθμισμένη πρόσβαση στα ΜΜΕ.(Hainsworth, 2004, σ.73) Παράλληλα, η “πολιτική ευκαιρία” που δημιουργείται μέσω της εφαρμογής της αναλογικής στις ευρωεκλογές και στις βουλευτικές εκλογές του 1986 επιτρέπει στο FN να αποκτήσει θεσμική παρουσία. Σε επίπεδο λόγου, το κόμμα αναμειγνύει εθνοπροστατευτισμό, αντι-μεταναστευτική ρητορική και αντι-κομμουνισμό, διαμορφώνοντας σταδιακά μία σαφή αντισυστημική ταυτότητα. Στη δεκαετία του 1990, το FN ακολουθεί μια πορεία περαιτέρω ριζοσπαστικοποίησης, με κεντρική θέση την αμφισβήτηση της μεταναστευτικής πολιτικής και του πολυπολιτισμικού υποδείγματος. Παράλληλα, η εσωτερική διάσπαση του 1998, με την αποχώρηση του Megret και την ίδρυση του MNR αποδυναμώνει προσωρινά το κόμμα, χωρίς όμως να ανακόψει την ικανότητά του να επηρεάζει τον δημόσιο λόγο μέσω της θεματικής ατζέντας ασφαλείας.(Hartleb,2014,σ.163) Αυτό καλλιεργείται περαιτέρω μέσω του κοινωνικού πλαισίου της εποχής και κυρίως λόγω της ανεργίας, του κοινωνικού κατακερματισμού και της αύξησης των μεταναστευτικών ροών. Κατά το τέλος της δεκαετίας, η οικονομική παγκοσμιοποίηση και η αυξανόμενη κοινωνική ανασφάλεια δημιούργησαν νέα πεδία πρόσληψης των μηνυμάτων του FN. Παράλληλα, την περίοδο αυτή διαμορφώνεται το στερεότυπο του Le Pen ως “αιώνιου αντισυστημικού”, ο οποίος υιοθετεί προκλητικές τοποθετήσεις, οι οποίες παρά το γεγονός ότι προκαλούν αντιδράσεις, ενισχύουν περαιτέρω την προβολή του. Με τον προκλητικό και αντισυστημικό του λόγο, παρέμεινε περιθωριακός στη δημόσια σφαίρα, αλλά επηρέασε βαθμιαία την πολιτική ατζέντα, ιδιαίτερα στα ζητήματα ασφάλειας και μετανάστευσης. Ακολούθως, η πρόκριση του Le Pen στον δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών το 2002 σηματοδοτούσε ένα σημαντικό πολιτικό γεγονός, καθώς για πρώτη φορά μεταπολεμικά ένα ακροδεξιό κόμμα κατόρθωσε να φτάσει στον δεύτερο γύρο. Η επιτυχία αυτή οφείλεται σε ένα σύνολο παραγόντων μεταξύ των οποίων στη διάχυτη κρίση εμπιστοσύνης της κοινωνίας απέναντι στα κόμματα εξουσίας και στους θεσμούς, στον κατακερματισμό της αριστεράς αλλά και στη δυσαρέσκεια απέναντι στη νεοφιλελεύθερη διαχείριση της οικονομίας. Παρότι ο Le Pen ηττάται συντριπτικά στον δεύτερο γύρο, η νομιμοποίηση του ακροδεξιού χώρου ως μόνιμου παράγοντα του

πολιτικού ανταγωνισμού αποτελούσε σημαντική πολιτική έκβαση.(Ελληνας, 2010,σ.233) Η ανάδειξη της Marine Le Pen στην ηγεσία του FN το 2011 σηματοδοτεί μία θεμελιώδη μεταστροφή. Σε αντίθεση με τον πατέρα της, η Marine Le Pen κατανοεί ότι η επιθετική ρητορική του παρελθόντος καθιστά αδύνατη την προσέλκυση μετριοπαθών ψηφοφόρων. Σε αυτό το πλαίσιο, εγκαινιάζει τη στρατηγική της “αποδαιμονοποίησης”(dediabolisation) επιχειρώντας να αποστασιοποιήσει το κόμμα από το αντισημιτικό και νεοφασιστικό παρελθόν του, να καταστήσει τον λόγο του κοινωνικά αποδεκτό και να μετακινήσει το κόμμα από τον χώρο των περιθωριακών εξτρεμιστών στον χώρο του “ριζοσπαστικού πατριωτικού κόμματος”. (Zhou Xia, 2022) Παράλληλα, μετατοπίζει την ιδεολογική έμφαση του κόμματος από τον οικονομικό φιλελευθερισμό του παρελθόντος στην προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων “μόνο για τους Γάλλους”, ενισχύοντας τις αναφορές στην ευρωπαϊκή κρίση, στο ευρώ και στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, με αποτέλεσμα σημαντική εκλογική άνοδο τόσο στις προεδρικές εκλογές όσο και στις ευρωεκλογές του 2012 και του 2014 αντίστοιχα. Το 2018, η Marine Le Pen ολοκληρώνει την προσπάθεια κανονικοποίησης με τη μετονομασία του κόμματος σε Rassemblement National(RN). Η αλλαγή ονομασίας έχει συμβολικό και στρατηγικό χαρακτήρα: δημιουργεί την εικόνα ενός “νέου” κόμματος, απαλλαγμένου από το ιστορικό βάρος του FN, με στόχο την προσέλκυση ευρύτερων κοινωνικών ομάδων. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την εδραίωση του RN ως της κυριότερης αντισυστημικής δύναμης, από την ενισχυμένη παρουσία του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, από τη μερική στροφή σε κοινωνικοοικονομικά ζητήματα όπως η ακρίβεια αλλά και από τις συνεχείς αναφορές στην “ασυμβατότητα” μεταξύ ισλαμικού πολιτισμού και γαλλικής ταυτότητας. Οι προεδρικές εκλογές του 2017 και του 2022 επιβεβαιώνουν ότι το RN μεταβλήθηκε σε βασικό πυλώνα του πολιτικού ανταγωνισμού. Στις εκλογές του 2022, η Marine Le Pen πετυχαίνει ιστορικό ποσοστό στον δεύτερο γύρο, ενώ το RN καταγράφει σημαντική άνοδο και στις βουλευτικές εκλογές, αποκτώντας ισχυρή κοινοβουλευτική παρουσία. Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει μια βαθιά πολιτισμική και κοινωνική μετατόπιση, όπου οι ψηφοφόροι της ακροδεξιάς δεν προέρχονται πλέον μόνο από έναν περιθωριακό, εθνοτικά φορτισμένο πυρήνα, αλλά από ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών ομάδων όπως την εργατική τάξη σε αποβιομηχανοποιημένες

περιοχές, μικρομεσαία στρώματα που πλήττονται από το κόστος ζωής, νέους άνδρες και γυναίκες με επισφαλή εργασία, αγροτικές και ημιαστικές περιοχές που αισθάνονται εγκαταλελειμμένες από το κράτος καθώς και τμήματα της παραδοσιακής δεξιάς. Συνεπώς, η γαλλική ακροδεξιά δεν αποτελεί απλώς περιθωριακό εξτρεμιστικό ρεύμα, αλλά έναν ανταγωνιστικό πόλο εξουσίας, ικανό να διεκδικήσει κυβερνητική πλειοψηφία σε μελλοντικό εκλογικό κύκλο. (Stockemer & Barisione, 2017)

Κομματικός ανταγωνισμός & MME

Η πορεία της γαλλικής ακροδεξιάς δεν μπορεί να κατανοηθεί χωρίς την αναφορά στη δυναμική του κομματικού ανταγωνισμού αλλά και τις μεταβολές στο μιντιακό σύστημα. Το Εθνικό Μέτωπο (FN) αναδύθηκε σε ένα πολιτικό περιβάλλον όπου η κρίση των παραδοσιακών κομμάτων, η αποδυνάμωση των μετριοπαθών ιδεολογικών ταυτοτήτων και η αναδιάρθρωση της ενημερωτικής σφαίρας ευνόησαν τη διεξόδυσή του. (Έλληνας, 2010) Αρχικά, το δίπολο Δεξιάς-Αριστεράς της Πέμπτης δημοκρατίας λειτούργησε ανασχετικά για την ακροδεξιά, περιορίζοντας τη θεσμική νομιμοποίηση. Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και μετά, η άνοδος θεμάτων όπως η μετανάστευση, η ασφάλεια και η οικονομική ανασφάλεια επέτρεψαν στο FN να επιβάλει την ατζέντα του, εξωθώντας τα κυρίαρχα κόμματα σε στρατηγικές "αντισυστημικού" λόγου, σε μία προσπάθεια να ανακτήσουν ψηφοφόρους της εργατικής και μικροαστικής βάσης. Συνεπώς, ο κομματικός ανταγωνισμός σταδιακά μετατοπίστηκε από τον κλασικό κοινωνικοοικονομικό άξονα στον πολιτισμικό και αξιακό (cultural/identity cleavage). (Έλληνας, 2010, σ.251) Η μετατόπιση αυτή λειτούργησε ενισχυτικά για την ακροδεξιά, η οποία βρήκε πρόσφορο έδαφος για να παρουσιαστεί ως ο αυθεντικός εκφραστής των ανησυχιών περί εθνικής ταυτότητας. Στην ίδια κατεύθυνση, το μιντιακό σύστημα στη Γαλλία υπήρξε καθοριστικό. Η ραγδαία εμπορευματοποίηση των MME από τη δεκαετία του 1990 οδήγησε σε αυξανόμενο ανταγωνισμό για τηλεθέαση και "τηλεοπτική θεαματικότητα". Η στρατηγική αυτή κατέστησε τον λόγο του FN συχνά προκλητικό και αντισυμβατικό, εξαιρετικά ελκυστικό για τις εκπομπές πολιτικού διαλόγου αλλά και για τα talk shows. Ο Jean-Marie Le Pen, με τον συγκρουσιακό ρητορικό του λόγο, απέκτησε δυσανάλογα μεγάλη προβολή, γεγονός που συνέλαβε στη νομιμοποίηση του ακροδεξιού χώρου, ακόμη κι όταν η δημοσιότητα είχε αρχικά αποδομητικό

χαρακτήρα. (Έλληνας, 2010,σ.267)Με την άνοδο της Marine Le Pen, η σχέση ακροδεξιάς με τα ΜΜΕ απέκτησε διαφορετική ποιότητα. Η στρατηγική “αποδαιμονοποίησης” αξιοποίησε τη μιντιακή σφαίρα όχι μόνο για τη διάχυση ενός ηπιότερου λόγου, αλλά και για τη δημιουργία ενός προφίλ συμβατικής εναλλακτικής δύναμης διακυβέρνησης. Παράλληλα, το τοπίο των ψηφιακών μέσων, με την ανάδυση νέων δεξιών και εθνολαϊκιστικών διαδικτυακών πλατφορμών, ενίσχυσε την ικανότητα του RN να παρακάμπτει τα παραδοσιακά φίλτρα της δημοσιογραφικής διαμεσολάβησης. Έτσι, ο κομματικός ανταγωνισμός στη Γαλλία επαναπροσδιορίστηκε γύρω από μία νέα διάταξη: τα παραδοσιακά κόμματα απέτυχαν να διαμορφώσουν συνεκτικό αντίλογο, υιοθετώντας πτυχές της ακροδεξιάς ατζέντας.(Έλληνας,2010,σ.251) Τα ΜΜΕ παρά τις διαφοροποιήσεις τους συνέβαλαν σε αυτή τη μεταβολή, άλλοτε θεσμικά- μέσω της προβολής των ηγετών της ακροδεξιάς ως “αναπόφευκτων” συνομιλητών -και άλλοτε δομικά, μέσα από έναν επικοινωνιακό ανταγωνισμό που επιβραβεύει την πόλωση. Συνολικά, η γαλλική ακροδεξιά ενισχύθηκε σε ένα περιβάλλον όπου ο κομματικός ανταγωνισμός και τα ΜΜΕ λειτουργούν συμπληρωματικά: η κρίση του παραδοσιακού κομματικού συστήματος οδήγησε στην εμφάνιση και ενίσχυση νέων πολιτικών ταυτοτήτων, τη στιγμή που τα ΜΜΕ επιτάχυναν την νομιμοποίηση και τη θεσμική ενδυνάμωση. (Mondon, 2025)

Κεφάλαιο 7: Δημοκρατία της Αυστρίας

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια στην Αυστρία χαρακτηρίστηκαν από μία σύνθετη διαδικασία πολιτικής ανασυγκρότησης, όπου το ζήτημα της σχέσης με το ναζιστικό παρελθόν διαμόρφωνε σε καθοριστικό βαθμό το κομματικό τοπίο. Η επίσημη κρατική αφήγηση περί θύματος του εθνικοσοσιαλισμού συνέβαλε στην αποφυγή μιας βαθιάς και συγκρουσιακής αποναζιστικοποίησης, δημιουργώντας έναν δημόσιο χώρο στον οποίο πρώην μέλη ναζιστικών οργανώσεων μπορούσαν σχετικά γρήγορα να επανενταχθούν στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Αυτό το πλαίσιο επέτρεψε τη διαμόρφωση ενός νέου χώρου, ο οποίος λειτουργούσε ως ιδεολογικό και εκλογικό καταφύγιο για εθνικιστικές δυνάμεις. Η ακροδεξιά αν και δεν εμφανίστηκε άμεσα ως μαζικό κομματικό φαινόμενο, ενσωματώθηκε ήδη από τη δεκαετία του 1950 σε ευρύτερες πολιτικές μορφές όπως το VdU. Μόλις λίγα χρόνια αργότερα,

τον Απρίλιο του 1956, ιδρύθηκε το FPO, "το κόμμα της ελευθερίας" της Αυστρίας από στελεχικές δυνάμεις του διαλυθέντος VdU.(Γεωργιάδου,2008,σ.411) Το FPO είναι δημιούργημα της μεταπολεμικής αυστριακής πολιτικής συγκυρίας αλλά και της ιστορίας με μακρά παράδοση και αδιάσπαστη συνέχεια, η οποία τοποθετείται πολύ πιο πίσω από την ιδρυτική πράξη του κόμματος της Ελευθερίας. (Γεωργιάδου,2008,σ.411) Σε αυτό το πλαίσιο, το FPO υιοθετεί στον πολιτικο-ιδεολογικό κορμό του ένα μείγμα μιας μεταβαλλόμενης σύνθεσης, το οποίο σημαίνει τη μεταβολή της ιδεολογικής και πολιτικής του φυσιογνωμίας, του εύρους και του είδους της εκλογικής του απήχησης με την πάροδο του χρόνου. Κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης πορείας του το κόμμα άλλαξε αρκετές ηγεσίες, καθεμία εκ των οποίων προσέδιδε διαφορετικό ιδεολογικοπολιτικό προσανατολισμό στο κόμμα. Όταν βρίσκονταν στην ηγεσία οι Raint Haller & Gotz η φυσιογνωμία του κόμματος ήταν εθνικογερμανική, αντισοσιαλιστική και αντικομμουνιστική. Επιδίωκαν να αποτελέσει το FPO κόμμα -συλλέκτη των πρώην Ναζί, λειτουργώντας παράλληλα ως ανάχωμα στη συμφωνική εκδοχή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στην Αυστρία. Αντίθετα, οι Peter & Steger επιθυμούσαν τον μετασχηματισμό του σε φιλελεύθερο και ανοιχτό στον οικονομικό και πολιτικό ανταγωνισμό κόμμα, περιορίζοντας την κριτική στο μοντέλο της συμφωνικής διακυβέρνησης, με συνέπεια την εμφάνιση τριβών στο εσωτερικό του κόμματος αλλά και τις σημαντικές απώλειες ψηφοφόρων με ακροδεξιά ταυτότητα.(Γεωργιάδου,2008,σ.414) Ο Haider, ο οποίος ανέλαβε το 1986 την ηγεσία του κόμματος, διαπερνούσε και συναιρούσε όλες τις προηγούμενες εκδοχές του FPO. Διακήρυττε ότι είναι φιλελεύθερο κόμμα, υπέρ της ατομικής ελευθερίας και κατά του παρεμβατικού ρόλου του κράτους. Ήταν πολέμιος των συμφωνικών κυβερνήσεων συνασπισμού και υπερασπιζόταν ένα αυταρχικό κράτος. Ο ίδιος ενσάρκωνε το αντίθετο της πολιτικής ορθότητας και γινόταν ένα μέσον "συμβολικής απελευθέρωσης" μερίδας πολιτών από τους καταναγκασμούς της συναίνεσης και τη μακρόχρονη διακυβέρνηση από τον συνασπισμό SPO & OVP. Με την αντισυμβατική συμπεριφορά του, η οποία ερμηνεύεται ως αντίσταση απέναντι στο πολιτικό κατεστημένο, επιδιώκει να μετατραπεί σε συλλέκτη διαμαρτυρίας αντλώντας ψηφοφόρους από τα υπόλοιπα κόμματα, με σκοπό την αναρρίχηση του στη διακυβέρνηση. Ο Haider οδηγούσε το κόμμα σε αλλεπάλληλες

εκλογικές νίκες, ξεκινώντας από τις εκλογές του 1988 και του 1989 αλλά και τις εκλογές του 1990 όπου ξεπέρασε το 15% σε ψήφους. Η συμβολή του Haider στην εκλογική άνοδο του FPÖ ήταν πολύ σημαντική το οποίο καταδεικνύει την εξάρτηση του κόμματος από τις ικανότητες του ακροδεξιού ηγέτη. (Γεωργιάδου, 2008, σ.418) Από τη δεκαετία του 1990 κι έπειτα, η αυστριακή ακροδεξιά, με κύριο εκφραστή το FPÖ, εισήλθε σε μία νέα φάση θεαματικής ανόδου, πολιτικής θεσμοποίησης αλλά και εσωτερικών κρίσεων. Η περίοδος αυτή σηματοδοτήθηκε από την εδραίωση του λαϊκιστικού, αντισυστημικού λόγου του Haider, ο οποίος αξιοποίησε τόσο τις κοινωνικές ανασφάλειες όσο και τις μεταναστευτικές ροές των αρχών της δεκαετίας του 1990. Ο Haider κατάφερε να μετασχηματίσει το FPÖ σε ένα μαζικό λαϊκιστικό κόμμα διαμαρτυρίας, το οποίο αντλούσε εκλογική υποστήριξη από κοινωνικά στρώματα δυσαρεστημένα με το μεταπολεμικό συναινετικό σύστημα διακυβέρνησης. (Hainsworth, 2004, σ.105) Οι εκλογικές επιτυχίες του FPÖ κορυφώθηκαν το 1999, όταν το κόμμα κατέλαβε τη δεύτερη θέση με ποσοστό άνω του 26%, γεγονός που του επέτρεψε να εισέλθει για πρώτη φορά σε κυβερνητικό συνασπισμό με το ÖVP το 2000. (Γεωργιάδου, 2008, σ.412) Η συμμετοχή αυτή προκάλεσε διεθνείς αντιδράσεις και προσωρινές κυρώσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ωστόσο συνέβαλε περαιτέρω στην νομιμοποίηση της αυστριακής ακροδεξιάς από την κοινή γνώμη. Παράλληλα όμως, η ανάληψη κυβερνητικών ευθυνών οδήγησε σε σοβαρές συγκρούσεις εντός του FPÖ, καθώς η κυβερνητική προσαρμογή περιόρισε την αντισυστημική του ταυτότητα. Η κρίση κορυφώθηκε το 2005 με τη δημιουργία του BZÖ από τον Haider, οδηγώντας σε διάσπαση και εκλογική αποδυνάμωση του FPÖ. (Γεωργιάδου, 2008, σ.421) Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 και κυρίως υπό την ηγεσία του Heinz-Christian Strache, το FPÖ επανέκαμψε υιοθετώντας έναν αντιμεταναστευτικό, ισλαμοφοβικό και ευρωσκεπτικιστικό λόγο. Η άνοδος του προσφυγικού ζητήματος από το 2015 συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση της εκλογικής επιρροής του κόμματος, το οποίο κατάφερε να επανατοποθετηθεί ως ο κύριος εκφραστής των κοινωνικών ανησυχιών γύρω από την εθνική ταυτότητα, την ασφάλεια και την πολιτισμική ομοιογένεια. Η αυξημένη εκλογική ισχύς του FPÖ οδήγησε στη νέα του συμμετοχή στην κυβέρνηση του 2017, αυτή τη φορά με τον Sebastian Kurz και το ÖVP. Ωστόσο, το σκάνδαλο "IbizaGate" το 2019 προκάλεσε την κατάρρευση της

συγκυβέρνησης και την απομάκρυνση του Strache από το πολιτικό προσκήνιο.(Cambridge university press, 2021) Παρά τις επανειλημμένες κρίσεις, η αυστριακή ακροδεξιά απέδειξε αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα. Υπό την τρέχουσα ηγεσία του Hebert Kickl, το FPO έχει ενισχύσει εκ νέου τις θέσεις του, υιοθετώντας μία ακόμα πιο συγκρουσιακή, αντιθεσμική και επιθετικά αντιευρωπαϊκή ρητορική. Ο Kickl προβάλλει μία έντονα εθνολαϊκιστική ατζέντα, εστιάζοντας σε θέματα δημόσιας ασφάλειας, μεταναστευτικού ελέγχου και κριτικής απέναντι στην πολιτική "ελίτ" της Βιέννης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κόμμα εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλή απήχηση στους νεότερους άνδρες ψηφοφόρους, στα χαμηλότερα και μεσαία κοινωνικοοικονομικά στρώματα και σε περιοχές που βιώνουν εντονότερα τις κοινωνικές και οικονομικές αναδιαρθρώσεις της τελευταίας δεκαετίας. Σήμερα, η ακροδεξιά στην Αυστρία αποτελεί σταθερό και κεντρικό παράγοντα του πολιτικού συστήματος. Η πολιτική της επιρροή δεν περιορίζεται πλέον μόνο στο FPO, αλλά έχει διαμορφώσει ευρύτερα στοιχεία του δημόσιου λόγου, επηρεάζοντας και τα παραδοσιακά κόμματα σε ζητήματα ταυτότητας, μετανάστευσης και δημόσιας τάξης. Η πορεία αυτή αντανάκλα τη βαθύτερη τάση ευρωπαϊκής κανονικοποίησης της ακροδεξιάς, με την Αυστρία να αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τόσο της θεσμικής ενσωμάτωσης όσο και της πολιτικής ανθεκτικότητας των δεξιών-λαϊκιστικών κομμάτων.(Milacic,2025)

Κομματικός ανταγωνισμός & MME

Η εξέλιξη της ακροδεξιάς στην Αυστρία μεταπολεμικά αποτυπώνει με ιδιαίτερη σαφήνεια τη διασύνδεση μεταξύ κομματικού ανταγωνισμού, θεσμικών επιλογών και της διαμεσολάβησης των MME. Στη μεταπολεμική συγκυρία, η χώρα οικοδόμησε ένα μοντέλο "μεγάλης συναίνεσης" μεταξύ Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (SPO) και Λαϊκού κόμματος (OVP), με έντονα κορπορατιστικά χαρακτηριστικά(Έλληνας,2010). Η δομή αυτού του κλειστού κομματικού συστήματος περιόρισε για αρκετές δεκαετίες την εκλογική διεξόδου της ακροδεξιάς, η οποία ενσαρκώθηκε αρχικά στο κόμμα της Ελευθερίας (FPO) ως έναν ιδεολογικά αμφίσημο σχηματισμό που συνδύαζε γερμανικό εθνικισμό, φιλελευθερισμό και στοιχεία της παλαιάς ναζιστικής ελίτ.(Γεωργιάδου,2008,σ.418)Καθ'όλη τη μεταπολεμική περίοδο η στάση των κυρίαρχων κομμάτων απέναντι στην ακροδεξιά υπήρξε αντιφατική. Από τη μία πλευρά, το SPO και το OVP εφάρμοσαν

κατά διαστήματα στρατηγικές απομόνωσης του FPO, από την άλλη, η δομή του αυστριακού πολιτικού συστήματος δημιούργησε την εικόνα ενός “κλειστού συστήματος εξουσίας”. Αυτή η αντίληψη, η οποία ενισχύθηκε σε περιόδους κρίσης αντιπροσώπευσης, διευκόλυνε την είσοδο αντισυστημικών δρώντων που μπορούσαν να αξιοποιήσουν τη διάχυτη κοινωνική δυσαρέσκεια.(Ελληνας,2010) Η ανάδειξη του Χάιντερ στην ηγεσία του FPO τη δεκαετία του 1980 σηματοδότησε μία καμπή τόσο στον κομματικό ανταγωνισμό όσο και στη σχέση της ακροδεξιάς με τα MME. Ο Χάιντερ υιοθέτησε μία στρατηγική λαϊκισμού των μέσων, βασισμένη σε υψηλή επικοινωνιακή ευελιξία και συνεχή προβολή σε έντυπο και τηλεοπτικό λόγο. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να μετατοπίσει τον άξονα του πολιτικού ανταγωνισμού προς ζητήματα όπως η μετανάστευση, η εγκληματικότητα και η κριτική στο κοινωνικό κράτος, ασκώντας πίεση στα κατεστημένα κόμματα να προσαρμόσουν μέρος της ατζέντας τους.(Γεωργιάδου,2008,416) Η ηγεμονία της θεματολογίας που πέτυχε το FPO δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη συστηματική κάλυψη των MME, τα οποία αν και συχνά αρνητικά, ενίσχυσαν την ορατότητα και τη νομιμοποίησή του. Η πολιτική κρίση του 2000, όταν το OVP σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με το FPO, ανέδειξε τις βαθύτερες μετατοπίσεις του αυστριακού κομματικού συστήματος.(Γεωργιάδου,2008,σ.412) Η είσοδος της ακροδεξιάς στην εξουσία όχι μόνο προκάλεσε διεθνή κατακραυγή, αλλά και αναδιάρθρωσε τις στρατηγικές ανταγωνισμού: το FPO πέρασε από τον αντισυστημικό ρόλο σε ρόλο κυβερνητικού εταίρου, ενώ το OVP αξιοποίησε την προσέγγιση για να ενισχύσει την ηγεμονία της στον χώρο της δεξιάς.(Ελληνας, 2010) Παράλληλα, τα MME έπαιξαν καταλυτικό ρόλο, παρουσιάζοντας την κρίση άλλοτε ως απειλή για τις ευρωπαϊκές αξίες και άλλοτε ως ζήτημα εθνικής κυριαρχίας, συμβάλλοντας έτσι στην περαιτέρω πόλωση. Στη δεκαετία του 2010 και του 2020, η ακροδεξιά στην Αυστρία εξελίχθηκε σε δομικό παράγοντα του κομματικού ανταγωνισμού. Η άνοδος της μετανάστευσης, η οικονομική κρίση αλλά και η ενίσχυση της ψηφιακής πληροφόρησης ανανέωσαν τη στρατηγική της πολιτικής επικοινωνίας του FPO. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έγιναν κεντρικό εργαλείο διάδοσης μηνυμάτων, επιτρέποντας στο κόμμα να παρακάμψει μέρος του παραδοσιακού μιντιακού συστήματος, το οποίο ιστορικά ελεγχόταν από τις κομματικές ελίτ. Ταυτόχρονα, τα MME, υπό την πίεση της εμπορευματοποίησης και του ανταγωνισμού για

θεαματικότητα, προέβαλαν ολοένα και περισσότερα θέματα σχετιζόμενα με ασφάλεια, μετανάστευση και πολιτική σύγκρουση, τα οποία ευνοούσαν το πλαίσιο επιχειρηματολογίας της ακροδεξιάς. Συνολικά, η αυστριακή περίπτωση δείχνει ότι η άνοδος και η εδραίωση της ακροδεξιάς δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από κοινωνικούς παράγοντες ή από μετατοπίσεις της κοινής γνώμης. Αντίθετα, προκύπτει από έναν δυναμικό συνδυασμό της δομής του κομματικού ανταγωνισμού, που σε κρίσιμες στιγμές άνοιξε θεσμικές ευκαιρίες, των στρατηγικών των κυρίαρχων κομμάτων, που άλλοτε περιόρισαν και άλλοτε νομιμοποίησαν τον ακροδεξιό λόγο και της πολυεπίπεδης επίδρασης των ΜΜΕ, τόσο παραδοσιακών όσο και ψηφιακών, στη διαμόρφωση της ατζέντας και στην ορατότητα των ακροδεξιών δρώντων.(Έλληνας,2010,σ.90)

Κεφάλαιο 8: Συγκριτική πολιτική ανάλυση των τριών χωρών

Η πορεία της ακροδεξιάς στη Γαλλία, την Αυστρία και τη Γερμανία συγκροτεί ένα ιδιαίτερα γόνιμο πεδίο συγκριτικής πολιτικής ανάλυσης, καθώς οι τρεις περιπτώσεις προσφέρουν διακριτά ιστορικά μονοπάτια, διαφορετικούς βαθμούς θεσμικής αποδοχής και ετερόκλητα επίπεδα κοινωνικής ενσωμάτωσης. Παρά τις διαφορές αυτές, μπορούν να εντοπιστούν κοινοί μηχανισμοί που εξηγούν την ανάλυση, τη σταδιακή ενδυνάμωση και εν γένει την νομιμοποίηση της ακροδεξιάς στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή.

Μία από τις βασικότερες διαφορές μεταξύ των τριών χωρών αφορά την πολιτική διαχείριση του φασιστικού παρελθόντος. Αρχικά, στην Ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γερμανίας, η ύπαρξη ισχυρού θεσμικού πλαισίου και η κοινωνική απονομιμοποίηση οποιασδήποτε φιλοναζιστικής αναφοράς ανέκοψαν για δεκαετίες την άνοδο κομμάτων του ακροδεξιού χώρου. Σχηματισμοί όπως το NPD και οι Republikaner έμειναν στο περιθώριο.(Γεωργιάδου,2008,σ.450)Ωστόσο, το AFD, μετά το 2013, κατάφερε να υπερβεί αυτά τα εμπόδια χάρη στη μετατόπισή του από τεχνοκρατικό ευρωσκεπτικιστικό σε πολιτισμικό εθνολαϊκιστικό κόμμα. Αντίθετα, η μεταπολεμική αυστριακή ταυτότητα στηρίχτηκε στη ρητορική περί "θυματοποίησης" του ναζισμού, επιτρέποντας σε στοιχεία της προπολεμικής και πολεμικής δεξιάς να ενσωματωθούν

ομαλά στο πολιτικό σύστημα.(Hainsworth,2004, σ.104) Αυτό το ιστορικό και πολιτικό κενό νομιμοποίησε την παρουσία μιας σταθερής ακροδεξιάς παράδοσης, η οποία βρήκε έκφραση στο FPO και αργότερα ενισχύθηκε με τις ηγεσίες Haider και Strache. Η γαλλική εμπειρία, επηρεασμένη από την αμφιλεγόμενη μνήμη του καθεστώτος του Βισύ και τον πόλεμο της Αλγερίας, οδήγησε στην ενδυνάμωση του ακροδεξιού χώρου με εθνικιστικό και αντι-αποικιακό πρόσημο παρά νεοφασιστικό. Η ίδρυση και η άνοδος του Front National από τη δεκαετία του 1980 επικεντρώθηκε γύρω από τα ζητήματα της μετανάστευσης και της εθνικής ταυτότητας.(Hainsworth,2004, σ.71) Συνεπώς, η ιστορική διαχείριση του παρελθόντος αποτελεί το πρώτο σημείο απόκλισης καθώς η γερμανική περίπτωση περιόρισε την ακροδεξιά μέσω θεσμικών παραμέτρων, η γαλλική και η αυστριακή επέτρεψαν την επανεμφάνισή της με νέους όρους.

Ένας δεύτερος καθοριστικός παράγοντας για την πορεία της ακροδεξιάς αποτελεί η δομή του κομματικού ανταγωνισμού. Στη Γαλλία, το ημι-προεδρικό σύστημα και η έντονη προσωποποίηση της πολιτικής επέτρεψαν την άνοδο ενός αρχηγικού κόμματος (FN/RN), το οποίο λειτουργεί ως μακροχρόνιος εκλογικός πόλος.(Έλληνας, 2010,σ.233)Το πλειοψηφικό σύστημα δύο γύρων περιόρισε για χρόνια τη θεσμική δύναμη της ακροδεξιάς, αλλά κατέστησε δυνατή την κοινωνική διείσδυση και την προβολή της σε επίπεδο πρώτου γύρου προεδρικών εκλογών. Αντίθετα, η Αυστρία διαθέτει αναλογικό σύστημα και μακρά παράδοση μεγάλων συνασπισμών (OVP-SPO)Η διάβρωση αυτής της δικομματικής σταθερότητας δημιούργησε κενό πολιτικής εκπροσώπησης, το οποίο εκμεταλλεύτηκε το FPO. (Έλληνας,2010,σ.110) Η δυνατότητά της να συμμετέχει σε κυβερνήσεις (2000-2005, 2017-2019) αποκαλύπτει υψηλότερο βαθμό θεσμικής αποδοχής από ό,τι στη Γερμανία ή στη Γαλλία. Σε ό,τι αφορά την περίπτωση της Γερμανίας, το αναλογικό σύστημα με ρήτρα εισόδου 5% ευνοεί τη σταθερότητα και αποθαρρύνει ακραίους σχηματισμούς.(Έλληνας,2010,σ.115) Ωστόσο, το AFD έγινε εξαίρεση λόγω της μεταναστευτικής κρίσης του 2015 και της κόπωσης από τις πολιτικές συναίνεσης. Παρά την εκλογική επιτυχία της, παραμένει αποκλεισμένη από κυβερνήσεις, γεγονός που διαφοροποιεί το γερμανικό μοντέλο από το αυστριακό. Επομένως, τα κομματικά συστήματα καθορίζουν διαφορετικούς βαθμούς θεσμικής ενσωμάτωσης στις τρεις διαφορετικές περιπτώσεις χωρών.

Επιπροσθέτως και στις τρεις χώρες η ακροδεξιά ενισχύθηκε όταν ευρύτερες κρίσεις -οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές- δημιούργησαν “παράθυρα ευκαιρίας”.(Φραγκουδάκη,2013,σ.85) Για παράδειγμα, η γαλλική περίπτωση συνδέεται με κρίσεις αποβιομηχάνισης στη βόρεια Γαλλία, άνοδο της ανασφάλειας και αλλαγές στη σύνθεση των προαστιακών περιοχών. Το FN/RN κατάφερε να μετασχηματιστεί σε “κόμμα των λαϊκών τάξεων”, διεισδύοντας σε πρώην σοσιαλιστικά φέουδα. Στο ίδιο πλαίσιο, η αυστριακή ακροδεξιά επωφελήθηκε από την αντίδραση στον κοινωνικό κορπορατισμό, από τη διαφθορά των παραδοσιακών κομμάτων και από ανησυχίες για τη μετανάστευση στην κεντρική Ευρώπη. Το FPÖ ενσωμάτωσε έναν εκλογικά ελκυστικό συνδυασμό λαϊκισμού και αντι-ελιτισμού.(Hartleb,2013, σ.49) Από την άλλη πλευρά, η Γερμανία, μέχρι το 2013, διαφαινόταν απρόσβλητη από την οργανωμένη ακροδεξιά. Το AfD αξιοποίησε αρχικά την οικονομική κρίση της Ευρωζώνης ως ευρωσκεπτικιστικό κόμμα και αργότερα, ιδίως μετά το 2015, την ένταση που προκάλεσε η προσφυγική κρίση για να μετατραπεί σε κόμμα πολιτισμικού εθνολαϊκισμού. Η κοινωνική της βάση είναι πιο ανισομερής, με υψηλότερη επιρροή στα ανατολικά κρατίδια. Συνεπώς, η ενίσχυση της ακροδεξιάς συνδέεται και με ζητήματα ταυτότητας και ασφάλειας και όχι μόνο οικονομίας.

Σε επίπεδο ρητορικής και ιδεολογίας και στις τρεις περιπτώσεις παρατηρείται μετατόπιση των ακροδεξιών κομμάτων από τις ανοιχτά εξτρεμιστικές θέσεις σε μορφές “εξευγενισμένου” λαϊκισμού. Στη Γαλλία, αυτή η στρατηγική εισήχθη από την Marine Le Pen, επιχειρώντας να απομακρύνει το κόμμα από αντισημιτικές και νεοφασιστικές αναφορές και να το παρουσιάσει ως σύγχρονη εθνικιστική δεξιά. Στην Αυστρία, ο Haider συνέδεσε το εθνικιστικό στοιχείο με νεοφιλελεύθερη κριτική στην κρατική γραφειοκρατία και στη συνέχεια με την πολιτισμική ταυτότητα, δημιουργώντας μια μορφή δεξιού λαϊκισμού που ήταν πιο “νομιμοποιημένη” κοινωνικά.(Γεωργιάδου,2008,σ.416) Στη Γερμανία, η διαδικασία ήταν πιο έντονη και αμφιλεγόμενη: το AfD πέρασε από ευρωσκεπτικιστικό think-tank σε κόμμα που υιοθέτησε σκληρή ρητορική για το έθνος και τη μετανάστευση. Αυτή η μετατόπιση ευνόησε την εκλογική της άνοδο αλλά ενίσχυσε παράλληλα τον θεσμικό αποκλεισμό της. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι όλες οι περιπτώσεις επιδεικνύουν στρατηγικές “εξευγενισμού”, η γαλλική και η αυστριακή εκδοχή

πέτυχαν θεσμική νομιμοποίηση, ενώ η γερμανική παραμένει αμφισβητούμενη.

Ακολούθως, οι τρεις χώρες διαφοροποιούνται και ως προς το πλαίσιο επικοινωνίας. Στη Γαλλία, η κάλυψη του FN/RN είναι εκτεταμένη, επιτρέποντας στο κόμμα να επιβάλει τη θεματολογία του στον δημόσιο διάλογο.(Έλληνας,2010,σ.267) Η προεδρική εκλογή ενισχύει ακόμη περισσότερο την προσωπική παρουσία της ηγεσίας. Στην Αυστρία, το FPÖ αξιοποίησε έντονα τα ιδιωτικά μέσα και κυρίως τα social media, ενώ συχνά πέτυχε να μετατοπίσει τη δημόσια ατζέντα προς θέματα ασφάλειας και μετανάστευσης.(Έλληνας,2010,σ.93) Στη Γερμανία, το AfD απέκτησε μεγάλη ορατότητα κυρίως λόγω του αντισυστημικού της χαρακτήρα, αλλά τα κρατικά και μεγάλα δημοσιογραφικά μέσα εξακολουθούν να είναι επιφυλακτικά απέναντί του. Η υψηλή εναλλακτική διαδικτυακή της παρουσία εξηγεί μέρος της δυναμικής της.

Συνεπώς, η συγκριτική εξέταση των τριών περιπτώσεων αποκαλύπτει ότι η άνοδος της ακροδεξιάς δεν είναι αποτέλεσμα ενός ενιαίου μοντέλου, αλλά προϊόν συνδυασμού θεσμικών ευκαιριών, ιστορικών κληρονομιών και κοινωνικών αλλαγών. Στη Γαλλία, η ακροδεξιά εξελίχθηκε σε δομικό πόλο με διαχρονική επιρροή και προοπτική κυβερνησιμότητας. Στην Αυστρία, η ακροδεξιά απέκτησε θεσμική νομιμοποίηση μέσα από συμμαχίες και συμμετοχή σε κυβερνήσεις, μετασχηματίζοντας συνολικά το κομματικό σύστημα. Τέλος, στη Γερμανία παρά τον ισχυρό θεσμικό φραγμό, η ακροδεξιά κατάφερε να εδραιωθεί κοινοβουλευτικά αλλά παραμένει πολιτικά απομονωμένη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία επιδίωξε τη συστηματική ανάλυση του φαινομένου της ακροδεξιάς στην Αυστρία, τη Γερμανία και τη Γαλλία, εξετάζοντας τόσο τον εννοιολογικό της προσδιορισμό όσο και τα αίτια της ανόδου και την ιστορική της εξέλιξη από τη μεταπολεμική περίοδο έως σήμερα. Η συγκριτική προσέγγιση κατέδειξε ότι παρά τις κοινές ιδεολογικές συνιστώσες που χαρακτηρίζουν τον ακροδεξιό χώρο- όπως ο εθνικισμός, ο αυταρχισμός, ο λαϊκισμός και η έντονη αντι-ελιτίστικη ρητορική- η

πορεία και η πολιτική ενσωμάτωση της ακροδεξιάς διαφοροποιούνται ουσιαστικά ανάλογα με το ιστορικό θεσμικό και κοινωνικό πλαίσιο κάθε χώρας.

Ένα πρώτο βασικό συμπέρασμα αφορά τον ρόλο της ιστορικής μνήμης και της διαχείρισης του φασιστικού παρελθόντος. Η Γερμανία, λόγω της εμπειρίας του εθνικοσοσιαλισμού, ανέπτυξε ισχυρά θεσμικά και κοινωνικά "αντισώματα" που περιόρισαν για δεκαετίες την κοινοβουλευτική παρουσία της ακροδεξιάς. Αντίθετα, η Αυστρία και η Γαλλία παρουσίασαν μεγαλύτερα περιθώρια πολιτικής έκφρασης του ακροδεξιού χώρου, επιτρέποντας τη σταδιακή του θεσμική εδραίωση. Η διαφορά αυτή εξηγεί σε μεγάλο βαθμό γιατί η ακροδεξιά στην Αυστρία κατάφερε να συμμετάσχει σε κυβερνήσεις ενώ στη Γερμανία παραμένει πολιτικά απομονωμένη, παρά την εκλογική της ενίσχυση.

Δεύτερον, η ανάλυση ανέδειξε τη σημασία των θεσμικών και κομματικών συστημάτων ως καταλυτικών παραγόντων για την άνοδο ή τον περιορισμό της ακροδεξιάς. Το αναλογικό σύστημα της Αυστρίας και η φθορά του παραδοσιακού δικομματισμού ευνόησαν την ενσωμάτωση του FPÖ στον κυβερνητικό πυρήνα. Στη Γαλλία, το προεδρικό σύστημα και η προσωποποίηση της πολιτικής επέτρεψαν στη γαλλική ακροδεξιά να λειτουργήσει ως σταθερός εκλογικός πόλος, παρά τους θεσμικούς φραγμούς που θέτει το εκλογικό σύστημα. Αντίθετα, στη Γερμανία, ο συνδυασμός αναλογικής εκπροσώπησης με ρήτρα εισόδου και πολιτικού αποκλεισμού διαμόρφωσε ένα πλαίσιο περιορισμένης αλλά όχι αμελητέας κοινοβουλευτικής παρουσίας της ακροδεξιάς.

Τρίτον, τα αίτια της ανόδου της ακροδεξιάς στις τρεις χώρες επιβεβαιώνουν ότι το φαινόμενο δεν μπορεί να ερμηνευθεί μονοδιάστατα. Η εργασία έδειξε ότι η οικονομική ανασφάλεια, οι κοινωνικές ανισότητες και οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης λειτουργούν σε συνδυασμό με πολιτισμικούς και ταυτοτικούς παράγοντες, όπως η μετανάστευση, η εθνική κυριαρχία και η αίσθηση απώλειας κοινωνικού ελέγχου. Η ακροδεξιά αξιοποίησε αυτές τις πολλαπλές κρίσεις για να εμφανιστεί ως εναλλακτικός εκφραστής της "λαϊκής βούλησης", αμφισβητώντας τη φιλελεύθερη δημοκρατία όχι απαραίτητα στο επίπεδο των θεσμών, αλλά στο επίπεδο των αξιών.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το συμπέρασμα ότι η ακροδεξιά στις τρεις χώρες υπέστη ιδεολογικό και στρατηγικό μετασχηματισμό. Από

περιθωριακές ή ανοιχτά εξτρεμιστικές μορφές, εξελίχθηκε σε “εξευγενισμένες” εκδοχές ριζοσπαστικού δεξιού λαϊκισμού, επιδιώκοντας κοινωνική αποδοχή και πολιτική νομιμοποίηση. Η στρατηγική αυτή υπήρξε περισσότερο επιτυχής στη Γαλλία και την Αυστρία, ενώ στη Γερμανία παραμένει αμφιλεγόμενη και διχαστική. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι η προσαρμοστικότητα της ακροδεξιάς αποτελεί κεντρικό στοιχείο της διαχρονικής της ανθεκτικότητας.

Η σύνδεση των παραπάνω συμπερασμάτων με τη σύγχρονη διεθνή πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα αναδεικνύει τη διαρκή επικαιρότητα του φαινομένου. Η διεθνής αστάθεια, οι γεωπολιτικές εντάσεις, οι μεταναστευτικές ροές, η ενεργειακή και οικονομική ανασφάλεια, καθώς και η κρίση εμπιστοσύνης προς τους δημοκρατικούς θεσμούς δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την περαιτέρω ενίσχυση ακροδεξιών αφηγημάτων. Παράλληλα, η ψηφιοποίηση της δημόσιας σφαίρας και η διάδοση πολιτικού λόγου μέσω των κοινωνικών δικτύων επιτρέπουν στην ακροδεξιά να παρακάμπτει παραδοσιακούς θεσμικούς φραγμούς και να απευθύνεται άμεσα σε ευρύτερα ακροατήρια.

Σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, η ακροδεξιά δεν λειτουργεί πλέον αποκλειστικά εντός εθνικών πλαισίων, αλλά εντάσσεται σε διακρατικά δίκτυα ιδεών και πολιτικής επιρροής, αμφισβητώντας βασικές αρχές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, του πολυμερούς συστήματος και των φιλελεύθερων δημοκρατικών αξιών. Οι περιπτώσεις της Γαλλίας, της Αυστρίας και της Γερμανίας δείχνει ότι η ακροδεξιά μπορεί να προσαρμόζεται σε διαφορετικά πολιτικά συστήματα, χωρίς να χάνει τον πυρήνα της ιδεολογικής της ταυτότητας.

Καταληκτικά, η εργασία υποστηρίζει ότι η αντιμετώπιση της ακροδεξιάς δεν μπορεί να περιοριστεί σε θεσμικούς αποκλεισμούς ή ηθική αποδοκιμασία. Αντιθέτως, απαιτείται βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών και πολιτικών αιτιών που τροφοδοτούν την δυναμική της, καθώς και πολιτικές που να ενισχύουν τη δημοκρατική συμμετοχή, την κοινωνική συνοχή και την εμπιστοσύνη στους θεσμούς. Η μελέτη των τριών περιπτώσεων καταδεικνύει ότι το μέλλον της ακροδεξιάς στην Ευρώπη θα εξαρτηθεί τόσο από τις διεθνείς εξελίξεις όσο και από την ικανότητα των δημοκρατικών συστημάτων να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεωργιάδου, Βασιλική ,2008. Η άκρα δεξιά και οι συνέπειες της συναίνεσης. Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.

Μπόση, Μαίρη, 2018. Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας. Αθήνα : Εκδόσεις Ποιότητα.

Milza, Pierre, 2004. Οι μελανοχίτωνες της Ευρώπης. Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά από το 1945 μέχρι σήμερα. Αθήνα : Εκδόσεις Scripta.

Φραγκουδάκη, Άννα, 2013. Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Ozkirimli, Umut, 2013. Θεωρίες του εθνικισμού. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ

ΕΛΛΗΝΑΣ, Α. ΑΝΤΩΝΗΣ, 2012. Τα μέσα ενημέρωσης και η άκρα δεξιά στη Δυτική Ευρώπη. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε.

Hainsworth, Paul, 2004. Η Ακροδεξιά: Ιδεολογία-Πολιτική-Κόμματα. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Mudde, Cas, 2018. Εξτρεμισμός και δημοκρατία στην Ευρώπη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε.

Mudde, Cas & Kaltwasser, Rovira Cristobal, 2017. Λαϊκισμός: Μία συνοπτική εισαγωγή. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε

Παπακωνσταντίνου, Πέτρος, 2024. Το γκρίζο κύμα: Η νέα ακροδεξιά και οι συνεργοί της. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος

Γεωργιάδου, Βασιλική & Καφέ, Αναστασία, 2018. Εκλογική Συμπεριφορά. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Hartleb, Florian, 2011. After Their Establishment: Right-wing Populist Parties. Brussels: Centre for European Studies (CES)

Hartleb, Florian & Grabow Karsten, 2013. Exposing the Demagogues: Right wing and National Populist Parties in Europe

Άρθρα

Milacic F. (2025) "Why Austria's Far Right Is Rising", Journal of democracy.

<https://www.bing.com/ck/a?!&&p=9ce07b7e3543f453f30f728a4406bb5dabb5631adc72d330aaab973354520f23JmltdHM9M>

<https://www.bing.com/ck/a?!&&p=d08c37a99265a175b19476af37a8a976721ce5a6be9ad83404188efb0609ba45JmltdHM9MTc2NTkyOTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3737596f-3020-68ec-17d2-4c01313c696c&psq=%ce%84%ce%84The+rise+of+the+German+Euro sceptic+party+Alternative+f% c3% bcr+Deutschland+betwe en+ordoliberal+critique+and+popular+anxiety%ce%84%ce%84&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuanN0b3lub3JnL3N0YWJsZS9wZGYvMjQ1NzZlOTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3737596f-3020-68ec-17d2-4c01313c696c&psq=How+the+alternative+for+germany+and+t heir+voters+veered+to+the+radical+right&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuc2NpZW5jZWRpcmVjdC5jb20vc2NpZW5jZS9hcnRpY2xlL3B paS9TMDI2MTM3OTQxODMwNTE1OA>

Arzheimer K., Berning C. (2019) "How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013–2017"

<https://www.bing.com/ck/a?!&&p=6224dade1ed270e12329c92ab81313c4634ea4adcb18ea8a90581e7992887355JmltdHM9MTc2NTkyOTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3737596f-3020-68ec-17d2-4c01313c696c&psq=How+the+alternative+for+germany+and+t heir+voters+veered+to+the+radical+right&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuc2NpZW5jZWRpcmVjdC5jb20vc2NpZW5jZS9hcnRpY2xlL3B paS9TMDI2MTM3OTQxODMwNTE1OA>

Karner C. (2021) "“Ibizagate”: Capturing a Political Field in Flux"

[https://www.bing.com/ck/a?!&&p=b1add34e14905a30c68eab311f8a7a82d9c89d8e1cb1d596b4c77562d2f08ab5JmltdHM9MTc2NTkyOTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3737596f-3020-68ec-17d2-4c01313c696c&psq=\(Cambridge+university+press%2c+2021+i bizagate&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuY2FtYnJpZGdlLm9yZy9jb3JlL2pvdXJuYWxzL2F1c3RyaWFuLWhpc3RvcnkteWVhcmJvb2svYXJO aWNsZS9pYml6YWdhhdGUtY2FwdHVyaW5nLWEtcG9saXRpY2FL](https://www.bing.com/ck/a?!&&p=b1add34e14905a30c68eab311f8a7a82d9c89d8e1cb1d596b4c77562d2f08ab5JmltdHM9MTc2NTkyOTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3737596f-3020-68ec-17d2-4c01313c696c&psq=(Cambridge+university+press%2c+2021+i bizagate&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuY2FtYnJpZGdlLm9yZy9jb3JlL2pvdXJuYWxzL2F1c3RyaWFuLWhpc3RvcnkteWVhcmJvb2svYXJO aWNsZS9pYml6YWdhhdGUtY2FwdHVyaW5nLWEtcG9saXRpY2FL)

WZpZWxkLWluLWZsdXgvOTQ4QTg3QzAyMDMxMjkyNDdDN0Q
5QUQ1NDdFM0I5OEQ